

พุทธวจน

หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ตามรอย

ธธธม

ภิกษุทั้งหลาย!

ส่วนสุดตันตะเหล่านี้นั้น
ที่เป็นคำของตถาคต

เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง เป็นชั้นโลกุตตระ
ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา

เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านี้นั้นมากล่าวอยู่
เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเชียวฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง
และย่อมล่ำคึกว่า เป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน

จึงพากันเล่าเรียน ไต่ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า
ข้อนี้เป็นอย่างไร มีความหมายกัณย ดังนี้.
ด้วยการทำดังนี้
เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้.
ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้
ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย
เธอก็บรรเทาลงได้.

พุทธวจน

ตามรอยธรรม

วาเสฏฐะ!

พวกเธอแล มีชาติต่างกัน มีนามต่างกัน มีโคตรต่างกัน มีสกุลต่างกัน

ออกบวชจากเรือนเป็นผู้ไม่หวังเกี่ยวข้องกับด้วยเรือนแล้ว

เมื่อถูกเขาถามว่า “พวกท่านเป็นใคร?” ดังนี้

พวกเธอก็ปฎิญาณว่า

“เราทั้งหลาย เป็นสมณสากยปุตติยะ” ดังนี้.

อนึ่ง ศรัทธาของผู้ใดแลตั้งมั่นในตถาคต

ฝังลงรากแล้ว ดำรงอยู่ได้มั่นคง

อันสมณะหรือพราหมณ์ เทวดา มาร พรหมหรือใครๆ ในโลกก็ตาม

ไม่ชักนำไปทางอื่นได้ ผู้นั้นควรที่จะกล่าวอย่างนี้ว่า

“เราเป็นบุตร เป็นโอรส เกิดจากพระโอษฐ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า

เกิดโดยธรรม เนรมิตโดยธรรม เป็นทายาทโดยธรรม” ดังนี้.

พุทธวจน-หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ฉบับ

๑

ตามรอยธรรม

พุทธวจนสถาบัน

ร่วมกันมุ่งมั่นศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่คำของตถาคต

พุทธวจน

ฉบับ ๑ ตามรอยธรรม

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชน
เป็นธรรมทาน

ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้

ในการจะจัดทำหรือเผยแพร่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ
เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล ให้ขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร
และปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด
ติดต่อได้ที่

มูลนิธิพุทธโมฆณ์ โทรศัพท์ ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔

มูลนิธิพุทธวจน โทรศัพท์ ๐๘ ๑๔๕๗ ๒๓๕๒

คุณศรชา โทรศัพท์ ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑

คุณอารีวรรณ โทรศัพท์ ๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๓

ศิลปกรรม ปริญญา ปฐวินทรานนท์, วิษุ เสริมสวัสดิ์ศรี,
ณรงค์เดช เจริญपालะ

จัดทำโดย มูลนิธิพุทธโมฆณ์
(เว็บไซต์ www.buddhakos.org)

มูลนิธิพุทธโฆษาภรณ์ เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗ ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๕๐
โทรศัพท์ / โทรสาร ๐ ๒๕๕๙ ๒๑๗๕ เว็บไซต์ : www.buddhakos.org

วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตรวบรวมงานจากหนังสือชุดจากพระโอรส ทั้ง ๔ เล่ม

เรียน คุณเมตตา พานิช
ประธานคณะกรรมการธรรมทานมูลนิธิ

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและปฏิบัติของพุทธบริษัท มูลนิธิพุทธโฆษาภรณ์ประสงค์ขออนุญาตรวบรวมและใช้เนื้อหารวมทั้งสำนวนการแปลพุทธวจนในหนังสือ ชุดจากพระโอรส ทั้ง ๔ เล่ม ซึ่งแปลและเรียบเรียงโดยท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองตำราคณะธรรมทาน คือ

๑. พุทธประวัติจากพระโอรส	๒. ชุมทรัพย์จากพระโอรส
๓. อริยสัจจากพระโอรส ภาคต้น	๔. อริยสัจจากพระโอรส ภาคปลาย

ซึ่งมูลนิธิพุทธโฆษาภรณ์ได้นำมาจำหน่ายจัดกลุ่มหมวดธรรมเป็นหนังสือชื่อ "พุทธวจน ตามรอยธรรม"

เพื่อประโยชน์แก่พุทธบริษัท โดยจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน

อนึ่ง มูลนิธิพุทธโฆษาภรณ์จักขอมอบหนังสือที่ขอจัดพิมพ์นี้แก่ธรรมทานมูลนิธิจำนวน ๑๐๐ เล่ม

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

อนุญาตให้จัดทำและพิมพ์เผยแพร่
เป็นธรรมทานได้

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายทวีศักดิ์ หิรัญรักษ์)
ประธานมูลนิธิพุทธโฆษาภรณ์

คำอนุโมทนา

ขออนุโมทนา กับคณะผู้จัดทำ หนังสือพุทธวจน ฉบับ “ตามรอยธรรม” ในเจตนาอันเป็นกุศล ที่มีความตั้งใจเผยแพร่คำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ออกจากพระโอษฐ์ของพระองค์เอง เพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาและนำมาปฏิบัติเพื่อให้ถึงความพ้นทุกข์ ด้วยการกระทำอันเป็นกุศลนี้ ขอให้เป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้ผู้มีส่วนร่วมในการทำหนังสือเล่มนี้ และผู้ที่ได้อ่าน ได้ศึกษา ฟังเกิดปัญญา ได้ดวงตาเห็นธรรม พันทุกขในชาตินี้เทอญ

ขออนุโมทนา
ภิกขุศรัทธา สุตติมโกล

คำนำ

หนังสือ “พุทธวจน ฉบับ ตามรอยธรรม” ได้จัดทำขึ้น ด้วยปรารถนาเหตุที่ว่า หลายคนยังเห็นคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า เป็นสิ่งที่ยาก หรือเป็นสิ่งที่ไกลตัวเกินไป ทำให้มีน้อยคนนักที่จะหันมาใส่ใจศึกษาคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างจริงจัง ทั้งๆ ที่พระองค์ได้ตรัสไว้แล้วว่า คำสอนที่พระองค์ตรัสสอนทั้งหมดนั้น บริสุทธิ์ บริบูรณ์แล้วสิ้นเชิง อีกทั้งคำสอนนั้น ยังเป็นสิ่งที่เรียกว่า “อกาลโก” คือใช้ได้ไปตลอด ไม่มีคำว่าเก่าหรือล้าสมัย และใช้ได้กับบุคคลทุกคน อันจะเห็นได้จากในสมัยพุทธกาลที่พุทธบริษัท ๔ ทั้งหลายนั้น มีคนจากหลายชาติและวรรณะ นอกจากนี้พระองค์ยังได้ตรัสอีกว่า บุคคลที่ท่านตรัสสอนนั้นมีตั้งแต่ พรหม เทวดา ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ไปจนถึง ปุถุชนคนธรรมดาทั่วไป และทุกคนนั้น เมื่อนำคำสอนของพระองค์ไปปฏิบัติแล้ว ก็สามารถแก้ทุกข์หรือดับทุกข์ให้กับตนเองได้ทั้งสิ้น

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

มิถุนายน ๒๕๕๔

อักษรย่อ

เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อ

ที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก

มหาวิ. วิ.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.
ภิกขุณี. วิ.	ภิกขุณีวิภังค์	วินัยปิฎก.
มหา. วิ.	มหาวรรค	วินัยปิฎก.
จุลล. วิ.	จุลวรรค	วินัยปิฎก.
ปริวาร. วิ.	ปริวารวรรค	วินัยปิฎก.
สี. ที.	สีลขันธวรรค	ทีฆนิกาย.
มหา. ที.	มหาวรรค	ทีฆนิกาย.
ปา. ที.	ปาฎิกวรรค	ทีฆนิกาย.
มฺ. ม.	มูลปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
ม. ม.	มัชฌิมปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
อุปริ. ม.	อุปริปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
สคาถ. สั.	สคาถวรรค	สังยุตตนิกาย.
นิทาน. สั.	นิทานวรรค	สังยุตตนิกาย.
ขนฺธ. สั.	ขันธวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
สพา. สั.	สพายตนวรรค	สังยุตตนิกาย.
มหาวาร. สั.	มหาวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
เอก. อঁ.	เอกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทุก. อঁ.	ทุกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ติก. อঁ.	ติกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
จตุกก. อঁ.	จตุกกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.

ปญจก. อ.	ปัญจกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ฉกุก. อ.	ฉกุกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
สตตก. อ.	สตตกนิบาต	อังคุตตรนิกาย
อฏฐก. อ.	อฏฐกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
นวก. อ.	นวกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทสก. อ.	ทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
เอกาทสก. อ.	เอกาทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ขุ. ขุ.	ขุททกปาฐะ	ขุททกนิกาย.
ธ. ขุ.	ธรรมบท	ขุททกนิกาย.
อุ. ขุ.	อุทาน	ขุททกนิกาย.
อิติวุ. ขุ.	อิติวุตตกะ	ขุททกนิกาย.
สุตต. ขุ.	สุตตนิบาต	ขุททกนิกาย.
วิมาน. ขุ.	วิมานวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เปต. ขุ.	เปตวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เถร. ขุ.	เถรคาถา	ขุททกนิกาย.
เถรี. ขุ.	เถรีคาถา	ขุททกนิกาย.
ชา. ขุ.	ชาดก	ขุททกนิกาย.
มหานิ. ขุ.	มหานิทเทศ	ขุททกนิกาย.
จุพนิ. ขุ.	จุพนิทเทศ	ขุททกนิกาย.
ปฏิสม. ขุ.	ปฏิสัมภิตามรรค	ขุททกนิกาย.
อปท. ขุ.	อปทาน	ขุททกนิกาย.
พทุทว. ขุ.	พทุทวงส์	ขุททกนิกาย.
จริยา. ขุ.	จริยาปิฎก	ขุททกนิกาย

ตัวอย่าง : ๑๔/๑๗๑/๒๔๕ ให้อ่านว่า
ไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เล่ม ๑๔ หน้า ๑๗๑ ข้อที่ ๒๔๕

สารบัญ

๑. เนื้อแท้ที่ไม่อันตรธาน	๑
๒. ผู้ชุมนุมทรัพย์ !	๓
๓. ทรงแสดงเรื่องที่เป็นไปได้ยากเกี่ยวกับพระองค์เอง	๕
๔. พระพุทธเจ้า ทั้งในอดีต อนาคต และในปัจจุบัน ล้วนแต่ตรัสรู้อรียสัจสี่	๗
๕. พระพุทธองค์ ทรงพระนามว่า “อรหันตสัมมาสัมพุทธะ” ก็เพราะได้ตรัสรู้อรียสัจสี่	๙
๖. จงสังเคราะห์ผู้อื่นด้วยการให้รู้อรียสัจ	๑๑
๗. อรียสัจสี่โดยสังเขป (ทรงแสดงด้วยความยึดในชั้นห้า)	๑๓
๘. การรู้อรียสัจสี่ ทำให้มีตาสมบุรณ์	๑๖
๙. การสนทนากับพระอานนท์เรื่องกัลยาณมิตร	๑๙
๑๐. กัลยาณมิตรของพระองค์เอง	๒๑
๑๑. ขยายความแห่งอริยมรรคมีองค์แปด	๒๓
๑๒. โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์	๒๙
๑๓. ความเหมือนและความแตกต่าง ระหว่างสัมมาสัมพุทธะ กับ ภิกษุผู้ปฎิญาวิมุตติ	๓๐
๑๔. ไม่ได้ทรงประพจน์พรหมจรรย์เพื่อให้เขานับถือ	๓๒
๑๕. ทรงสอนเฉพาะแต่เรื่องทุกข์กับความดับสนิทของทุกข์	๓๓

๑๖. คำของพระองค์ทรงเป็นอันเดียวกันหมด	๓๕
๑๗. หลักที่ทรงใช้ในการตรัส (๖ อย่าง)	๓๖
๑๘. สิ่งที่ตรัสรู้แต่ไม่ทรงนำมาสอน มีมากกว่าที่ทรงนำมาสอนมากนัก	๓๙
๑๙. ถ้าบวรอให้รู้เรื่องที่ไม่จำเป็นเสียก่อนก็ตายเปล่า	๔๑
๒๐. คำสอนที่ทรงสั่งสอนบ่อยมาก	๔๓
๒๑. ลำดับการหลุดพ้น เมื่อเห็นไตรลักษณ์	๔๕
๒๒. ผู้ไม่เข้าไปหา ย่อมหลุดพ้น	๔๗
๒๓. มนุษย์เป็นอันมาก ได้ยึดถือเอาที่พึงผิด ๆ	๕๑
๒๔. จงเจริญสมาธิ จักรู้ร้อยสัจตามเป็นจริง	๕๒
๒๕. ทรงมีหลักเกณฑ์การฝึกตามลำดับ (อย่างย่อ)	๕๓
๒๖. ทรงเป็นพี่เลี้ยงให้แก่สาวกชั่วระยะจำเป็น	๕๙
๒๗. ทรงฆ่าผู้ที่ไม่รับการฝึก	๖๑
๒๘. ตถาคตเป็นเพียงผู้บอกทางเท่านั้น	๖๕
๒๙. ท่อนไม้ที่ลอยออกไปได้ถึงทะเล	๖๘
๓๐. กระตองของบรรพชิต	๗๒
๓๑. ผู้มีหลักเสาเขื่อน	๗๕
๓๒. วิหารธรรมที่ทรงอยู่มากที่สุดก่อนตรัสรู้	๗๙
๓๓. วิหารธรรมที่ทรงอยู่มากตลอดพรรษา และทรงสรรเสริญมาก	๘๕
๓๔. ผู้ไม่ประมาทในความตายแท้จริง	๘๗

๓๕. ทางรอดสำหรับภิกษุใช้	๘๙
๓๖. เมื่อ “เธอ” ไม่มี !	๙๑
๓๗. ความดับทุกข์มี เพราะความดับแห่งนันทิ	๙๒
๓๘. อาการดับแห่งตัณหาในนามแห่งนันทิ	๙๓
๓๙. ผู้แบกของหนัก	๙๕
๔๐. ดับตัณหา คือปลงภาระหนักลงได้	๙๗
๔๑. ต้องท่องเที่ยวมาแล้ว เพราะไม่รู้วิธีสัจสี	๙๙
๔๒. ที่สุดแห่งการท่องเที่ยวของพระองค์	๑๐๐
๔๓. “สิ่งนั้น” หาทพบในกายนี้	๑๐๒
๔๔. ทรงมีความชราทางกายภาพเหมือนคนทั่วไป	๑๐๓
๔๕. ทรงประกาศธรรมเนื่องด้วยการปลงอายุสังขาร	๑๐๕
๔๖. ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา	๑๐๗
๔๗. ฤๅธรรม	๑๐๙
๔๘. การปรินิพพานในปัจจุบัน	๑๑๑
๔๙. ตั้งหน้าทำก็แล้วกัน	๑๑๓
๕๐. ทรงเป็นผู้เอ็นดูเกื้อกูล แก่สรรพสัตว์ทั้งปวง	๑๑๕
๕๑. อานิสงส์แห่งการฟังธรรมเนื่อง ๆ	๑๑๙

หมายเหตุผู้รวบรวม

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ บางส่วนได้ปรับสำนวนต่างจากฉบับหลวง โดยเทียบเคียงจากทุกสำนัก (ฉบับสยามรัฐ, ฉบับหลวง, ฉบับมหามงกุฎฯ, ฉบับมหาจุฬาฯ, ฉบับเฉลิมพระเกียรติ, ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์แห่งประเทศไทยฯ) เพื่อให้สอดคล้องกับบาลีและความเชื่อมโยงของพุทธวจนให้มากที่สุด

เนื้อแท้ที่ไม่อันตราย

๐๑

-บาลี ทุก. อ. ๒๐/๙๒/๒๙๒.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้
 สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่
 เป็นคำร้อยกรองประเภตกาพย์กลอน
 มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร
 เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก

เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่
 เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง
 และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ส่วนสุตตันตะเหล่าใดที่เป็นคำของตถาคต
 เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง
 เป็นชั้นโลกุตตระว่าเฉพาะเรื่องสุญญตา

เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่
 เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง
 และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

จึงพากันเล่าเรียน ไต่ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า
ข้อนี้เป็นอย่างไร ? มีความหมายที่นัย ?” ดังนี้.

ด้วยการทำดังนี้

เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้

ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็จะทำให้ปรากฏได้

ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย

เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุบริษัทเหล่านี้ เราเรียกว่า

บริษัทที่มีการลุล่วงไปได้

ด้วยการสอบถามแก่กันและกันเอาเอง

หาใช่ด้วยการชี้แจงโดยกระจ่าง

ของบุคคลภายนอกเหล่านี้ไม่

(ปฎิปุจฉาวิніตา ปริสา โน อุกุภาจิตวินิตา)

จัดเป็นบริษัทที่เลิศ แล.

ผู้ชี้ชมทรัพย์ !

๐๒

-บาลี อปร. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖., -บาลี ธ. ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖.

อานนท์! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้หม้อ ที่ยังเปื่อยก ยังดิบอยู่
อานนท์! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด
อานนท์! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือ ผู้ชี้ชมทรัพย์
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่
ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

ทรงแสดงเรื่องที่เป็นไปได้ยาก เกี่ยวกับพระองค์เอง

๐๓

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๕๖๘/๑๗๔๔.

ภิกษุทั้งหลาย! สมมติว่ามหาปฐพีอันใหญ่หลวง
นี้มีน้ำท่วมถึงเป็นอันเดียวกันทั้งหมด บุรุษคนหนึ่งทิ้งแอก
(ไม้ไผ่?) ซึ่งมีรูเจาะได้เพียงรูเดียว ลงไปในน้ำนั้น
ลมตะวันตกพัดให้ลอยไปทางทิศตะวันตก ลมตะวันตก
พัดให้ลอยไปทางทิศตะวันออก ลมทิศเหนือพัดให้ลอยไป
ทางทิศใต้ ลมทิศใต้พัดให้ลอยไปทางทิศเหนือ อยู่ดังนี้.
ในน้ำนั้นมีเต่าตัวหนึ่งตาบอด ล่องไปเรื่อย ๆ ปี มันจะหลุด
ขึ้นมาครั้งหนึ่ง ๆ. ภิกษุทั้งหลาย! เธอทั้งหลาย จะสำคัญ
ความชื่อนี้ว่าอย่างไร จะเป็นไปได้ไหมที่เต่าตาบอด ร้อยปี
จึงจะหลุดขึ้นมาสักครั้งหนึ่ง จะพึงยื่นคอเข้าไปในรู ซึ่งมีอยู่
เพียงรูเดียวในแอกนั้น ?

“ข้อนี้น่าจะเป็นไปได้ พระเจ้าข้า! ที่เต่าตาบอดนั้น
ร้อยปีหลุดขึ้นมาเพียงครั้งเดียว จะพึงยื่นคอเข้าไปในรู ซึ่งมีอยู่เพียง
รูเดียวในแอกนั้น”.

ภิกษุทั้งหลาย! ยากที่จะเป็นไปได้ฉันเดียวกัน
ที่ใคร ๆ จะพึงได้ความเป็นมนุษย์
ยากที่จะเป็นไปได้ฉันเดียวกัน
ที่ตถาคตผู้รหันตสัมมาสัมพุทธะ จะเกิดขึ้นในโลก
ยากที่จะเป็นไปได้ฉันเดียวกัน
ที่ธรรมวินัยอันตถาคตประกาศแล้ว จะรุ่งเรืองไปทั่วโลก.

ภิกษุทั้งหลาย! แต่ว่าบัดนี้ความเป็นมนุษย์ก็ได้แล้ว
ตถาคตผู้รหันตสัมมาสัมพุทธะ ก็บังเกิดขึ้นในโลกแล้ว และ
ธรรมวินัยอันตถาคตประกาศแล้ว ก็รุ่งเรืองไปทั่วโลกแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย! เพราะเหตุนั้นในกรณีนี้
พวกเธอพึงกระทำให้รู้ทั่ว
“นี้ ทุกข์
นี้ เหตุให้เกิดทุกข์
นี้ ความดับแห่งทุกข์
นี้ หนทางให้ถึงความดับแห่งทุกข์” ดังนี้เถิด.

พระพุทธเจ้า ทั้งในอดีต อนาคต และในปัจจุบัน ล้วนแต่ตรัสรู้ริยสัจสี่ ๐๔

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๕๔๓/๑๗๐๔.

ภิกษุทั้งหลาย! พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ใด ๆ
ได้ตรัสรู้ตามเป็นจริงไปแล้ว ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอดีต
ท่านทั้งหลายเหล่านั้น ได้ตรัสรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความจริง
อันประเสริฐสี่อย่าง.

ภิกษุทั้งหลาย! พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ใด ๆ
จักได้ตรัสรู้ตามเป็นจริง ต่อในกาลยืดยาวนานฝ่ายอนาคต
ท่านทั้งหลายเหล่านั้น ก็จักได้ตรัสรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความจริง
อันประเสริฐสี่อย่าง.

ภิกษุทั้งหลาย! แม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ผู้ตรัสรู้
ตามเป็นจริงอยู่ ในกาลเป็นปัจจุบันนี้ ก็ได้ตรัสรู้ซึ่ง
ความจริงอันประเสริฐสี่อย่าง.

ความจริงอันประเสริฐสื่อนั้น เหล่าไหนเล่า ?
สื่อนี้คือ

ความจริงอันประเสริฐคือ ทุกข์

ความจริงอันประเสริฐคือ เหตุให้เกิดทุกข์

ความจริงอันประเสริฐคือ ความดับไม่เหลือของทุกข์

และความจริงอันประเสริฐคือ ทางดำเนินให้ถึงความดับ
ไม่เหลือของทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนี้ในกรณีนี้

พวกเธอพึงทำความเพียร เพื่อรู้ตามเป็นจริงว่า

“นี่ เป็นทุกข์

นี่ เป็นเหตุให้เกิดทุกข์

นี่ เป็นความดับไม่เหลือของทุกข์

นี่ เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือของทุกข์”

ดังนี้เถิด.

พระพุทธองค์ ทรงพระนามว่า “อรหันตสัมมาสัมพุทธะ” ก็เพราะได้ตรัสรู้อริยสัจสี่

๐๕

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๕๔๓/๑๗๐๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความจริงอันประเสริฐสี่อย่าง
เหล่านี้ สี่อย่างเหล่านี้เล่า ?

สี่อย่างคือ

ความจริงอันประเสริฐคือ ความทุกข์
ความจริงอันประเสริฐคือ เหตุให้เกิดทุกข์
ความจริงอันประเสริฐคือ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์
และความจริงอันประเสริฐคือ ทางดำเนินให้ถึงความดับ
ไม่เหลือของทุกข์
นี้แล ความจริงอันประเสริฐสี่อย่าง.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะได้ตรัสรู้ตามเป็นจริง ซึ่ง
ความจริงอันประเสริฐสี่อย่างเหล่านี้ ตถาคต จึงมีนาม
อันบัณฑิตกล่าวว่า “อรหันตสัมมาสัมพุทธะ”.

ภิกษุทั้งหลาย !
เพราะเหตุนี้ในกรณีนี้
พวกเธอพึงทำความเพียรเพื่อให้รู้ตามเป็นจริงว่า

“นี่เป็นทุกข์
นี่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์
นี่เป็นความดับไม่เหลือของทุกข์
และนี่เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือของทุกข์”
ดังนี้เกิด.

จงสงเคราะห์ผู้อื่นด้วยการให้รู้หรือสงสัย | ๐๖

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๘/๕๔๔/๑๗๐๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอเอ็นดูใคร และใครถือว่า
เธอเป็นผู้ที่เขาควรเชื่อฟัง เขาจะเป็นมิตรก็ตาม อำมาตย์
ก็ตาม ญาติหรือสายโลหิตก็ตาม

ชนเหล่านั้น อันเธอพึงชักชวนให้เข้าไปตั้งมั่น
ในความจริงอันประเสริฐสี่ประการ
ด้วยปัญญาอันรู้เฉพาะตามที่เป็นจริง.

ความจริงอันประเสริฐสี่ประการอะไรเล่า ?
สี่ประการคือ

ความจริงอันประเสริฐคือ ทุกข์
ความจริงอันประเสริฐคือ เหตุให้เกิดแห่งทุกข์
ความจริงอันประเสริฐคือ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์
และความจริงอันประเสริฐคือ ทางดำเนินให้ถึงความดับ
ไม่เหลือแห่งทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้
เธอพึงประกอบโยคกรรมอันเป็นเครื่องกระทำให้รู้ว่า

“ทุกซ์ เป็นอย่างนี้
เหตุให้เกิดขึ้นแห่งทุกซ์ เป็นอย่างนี้
ความดับไม่เหลือแห่งทุกซ์ เป็นอย่างนี้
ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกซ์ เป็นอย่างนี้”
ดังนี้.

อริยสัจสี่โดยสังเขป

(ทรงแสดงด้วยความยึดในชั้นห้า)

๐๗

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๕๓๔-๕/๑๖๗๘-๑๖๘๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความจริงอันประเสริฐ มีสี่อย่าง
เหล่านี้ สี่อย่างเหล่านี้ไหนเล่า ? สี่อย่างคือ ความจริง
อันประเสริฐคือทุกข์ ความจริงอันประเสริฐคือเหตุให้
เกิดทุกข์ ความจริงอันประเสริฐคือความดับไม่เหลือ
ของทุกข์ และความจริงอันประเสริฐคือทางดำเนินให้ถึง
ความดับไม่เหลือของทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความจริงอันประเสริฐคือทุกข์
เป็นอย่างไรเล่า ? คือ

ชั้นอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่นห้าอย่าง.

ห้าอย่างนั้นอะไรเล่า ? คือ

รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ.

ภิกษุทั้งหลาย !

อันนี้เรากล่าวว่า ความจริงอันประเสริฐคือทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความจริงอันประเสริฐคือเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นอย่างไรเล่า ?

คือตัณหาอันใดนี้ ที่เป็นเครื่องนำให้มีการเกิดอีก อันประกอบด้วยความกำหนัด เพราะอำนาจแห่งความเพลิน มักทำให้เพลินอย่างยิ่งในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่

ตัณหาในกาม (กามตัณหา)

ตัณหาในความมีความเป็น (ภวตัณหา)

ตัณหาในความไม่มีไม่เป็น (วิภวตัณหา).

ภิกษุทั้งหลาย !

อันนี้เรากล่าวว่า ความจริงอันประเสริฐคือเหตุให้เกิดทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความจริงอันประเสริฐคือความดับไม่เหลือของทุกข์ เป็นอย่างไรเล่า ?

คือความดับสนิท เพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือของตัณหานั้น ความสละลงเสีย ความสลัดทิ้งไป ความปล่อยวาง ความไม่อาลัยถึงซึ่งตัณหานั่นเอง อันใด.

ภิกษุทั้งหลาย !

อันนี้เรากล่าวว่า ความจริงอันประเสริฐคือความดับไม่เหลือของทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความจริงอันประเสริฐคือทาง
ดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือของทุกข์ เป็นอย่างไรเล่า ?

คือหนทางอันประเสริฐ ประกอบด้วยองค์แปด
นั่นเอง ได้แก่สิ่งเหล่านี้คือ

ความเห็นชอบ ความดำริชอบ

การพูดจาชอบ การงานชอบ การเลี้ยงชีพชอบ

ความเพียรชอบ ความระลึกรู้ชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย !

อันนี้เรากล่าวว่า ความจริงอันประเสริฐคือทางดำเนินให้ถึง
ความดับไม่เหลือของทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล คือความจริงอันประเสริฐ
สี่อย่าง.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นในกรณีนี้พวกเธอ
พึงทำความเพียร เพื่อให้รู้ตามเป็นจริงว่า “นี่เป็นทุกข์
นี่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ นี่เป็นความดับไม่เหลือของทุกข์
นี่เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือของทุกข์” ดังนี้เถิด.

การรู้ร้อยสัจสี ทำให้มีตาสมบุรณ์

๐๘

-บาลี ดิ.ก. อ. ๒๐/๑๖๒/๔๖๘, ๑๔๗/๔๕๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคล ๓ จำพวกนี้มีอยู่ หาได้
อยู่ในโลก. สามจำพวกอย่างไรเล่า ? สามจำพวกคือ

คนตาบอด (อนโธ)

คนมีตาข้างเดียว (เอกจกฺขุ)

คนมีตาสองข้าง (ทวิจกฺขุ).

ภิกษุทั้งหลาย ! คนตาบอดเป็นอย่างไรเล่า ?

คือคนบางคนในโลกนี้

ไม่มีตาที่เป็นเหตุให้ได้โศครุทรัพย์ที่ยังไม่ได้

หรือทำโศครุทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีมากขึ้น น้อย่างหนึ่ง

และไม่มีตาที่เป็นเหตุให้รู้ธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล

- ธรรมมีโทษและไม่มีโทษ

- ธรรมเลวและธรรมประณีต

- ธรรมฝ่ายดำและธรรมฝ่ายขาว นี่อีกอย่างหนึ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่แล คนตาบอด (ทั้งสองข้าง).

ภิกษุทั้งหลาย ! คนมีตาข้างเดียวเป็นอย่างไรเล่า ?

คือคนบางคนในโลกนี้

มีตาที่เป็นเหตุให้ได้โภครทรัพย์ที่ยังไม่ได้

หรือทำโภครทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีมากขึ้น น้อย่างหนึ่ง

แต่ไม่มีตาที่เป็นเหตุให้รู้ธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล

- ธรรมมีโทษและไม่มีโทษ
- ธรรมเลวและธรรมประณีต
- ธรรมฝ่ายดำและธรรมฝ่ายขาว นี้อีกอย่างหนึ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่แล คนมีตาข้างเดียว.

ภิกษุทั้งหลาย ! คนมีตาสองข้างเป็นอย่างไรเล่า ?

คือคนบางคนในโลกนี้

มีตาที่เป็นเหตุให้ได้โภครทรัพย์ที่ยังไม่ได้

หรือทำโภครทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีมากขึ้น น้อย่างหนึ่ง

และมีตาที่เป็นเหตุให้รู้ธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล

- ธรรมมีโทษและไม่มีโทษ
- ธรรมเลวและธรรมประณีต
- ธรรมฝ่ายดำและธรรมฝ่ายขาว นี้อีกอย่างหนึ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่แล คนมีตาสองข้าง.

...ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุมีตาสมบุรณ์ (จกขุมา)
เป็นอย่างไรเล่า ?

คือภิกษุในกรณีนี้ ย่อมรู้จักตามความเป็นจริงว่า
“นี่ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดแห่งทุกข์ นี่ความดับไม่เหลือ
แห่งทุกข์ นี่ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์”
ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่แล ภิกษุมีตาสมบุรณ์.

การสนทนากับพระอานนท์

เรื่องกัลยาณมิตร

๐๙

-บาลี สคา. ส. ๑๕/๑๒๗/๓๘๒.

มหาราชะ! ครั้งหนึ่ง ตถาคตพักอยู่ที่นิคมแห่ง
พวกศากยะ ชื่อว่านครกะ ในแคว้นสักกะ. มหาราชะ!
ครั้งนั้นแล ภิกษุอานนท์ได้เข้าไปหาตถาคตถึงที่อยู่ อภิวัต
แล้วนั่งลง ณ ที่ควร. มหาราชะ! ภิกษุอานนท์ได้กล่าว
คำนี้จะตถาคตว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ความมีมิตรดี ความมีสหายดี ความ
มีเพื่อนผู้แวดล้อมดี นี่เป็นกึ่งหนึ่งของพรหมจรรย์พระเจ้าข้า!” ดังนี้.

มหาราชะ! เมื่อภิกษุอานนท์ได้กล่าวอย่างนี้แล้ว
ตถาคตได้กล่าวกะเธออย่างนี้ว่า

“อานนท์! เธออย่ากล่าวอย่างนั้นเลย อานนท์!
ข้อนี้เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดทั้งสิ้นทีเดียว คือความมีมิตร
ดี ความมีสหายดี ความมีเพื่อนผู้แวดล้อมดี.

อานนท์! พรหมจรรย์ทั้งสิ้นนั้น เป็นสิ่งที่ภิกษุ
ผู้มีมิตรดีพึงหวังได้.

เมื่อเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนผู้แวดล้อมดี
เธอนั้นจักทำอริยมรรคมีองค์แปดให้เจริญได้
จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคมีองค์แปดได้
ดังนี้.

กัลยาณมิตรของพระองค์เอง

๑๐

-บาลี สคฺา. สํ. ๑๕/๑๒๗/๓๘๓.

อานนท์ ! ภิกษุผู้ชื่อว่า มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญ ทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วย องค์แปด โดยอาการอย่างไรเล่า ?

อานนท์ ! ภิกษุนี้ ย่อมเจริญ ทำให้มากซึ่ง
 สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ
 สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
 สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ
 อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันน้อมไป
 เพื่อการสลัดลง.

อานนท์ ! อย่างนี้แล ชื่อว่าภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญ ทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วย องค์แปด.

อานนท์ ! ข้อนั้นเธอพึงทราบด้วยปริยายอันนี้เกิด
 ว่าพรหมจรรย์นี้ทั้งหมดนั้นเกี่ยว ได้แก่ ความเป็นผู้มีมิตร
 ดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ดังนี้.

อานนท์! จริงทีเดียว สัตว์ทั้งหลายผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา ได้อาศัยกัลยาณมิตรของเราแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากการเกิด... ผู้มีความแก่ชรา ความเจ็บป่วย ความตาย ความโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจเป็นธรรมดา... ครั้นได้อาศัยกัลยาณมิตรของเราแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากความแก่ชรา ความเจ็บป่วย ความตาย ความโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ.

อานนท์! ข้อนั้นเธอพึงทราบด้วยปริยายอันนี้เกิด คือว่าพรหมจรรย์นี้ทั้งหมดนั้นเทียว ได้แก่ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ดังนี้.

ขยายความแห่งอริยมรรคมีองค์แปด | ๑๑

-บาลี มห. ที. ๑๐/๓๔๘/๒๙๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็อริยสังคิโอหนทางเป็นเครื่อง
ให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์นั้น เป็นอย่างไรเล่า ?
คือหนทางอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐ นี้เอง

องค์แปดคือ

ความเห็นชอบ ความดำริชอบ

การพูดจาชอบ การงานชอบ การเลี้ยงชีพชอบ

ความเพียรชอบ ความระลึกรู้ชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความเห็นชอบเป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในเหตุให้
เกิดทุกข์ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ความรู้ใน
หนทางเป็นเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ อันใด
นี้เราเรียกว่า สัมมาทิฐิ.

ภิกษุทั้งหลาย! ความตำริชอบเป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย! ความตำริในการออกจากกาม
ความตำริในการไม่พยาบาท ความตำริในการไม่เบียดเบียน
นี้เราเรียกว่า สัมมาสังกัปปะ.

ภิกษุทั้งหลาย! การพุดจาชอบเป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย! การเว้นจากการพุดเท็จ การเว้น
จากการพุดยุให้แตกกัน การเว้นจากการพุดหยาบ
การเว้นจากการพุดเพื่อเจ้อ นี้เราเรียกว่า สัมมาวาจา.

ภิกษุทั้งหลาย! การงานชอบเป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย! การเว้นจากการฆ่าสัตว์ การเว้น
จากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ การเว้นจากการ
ประพฤตินิन्दในกามทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า สัมมากัมมันตะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! การเลี้ยงชีพชอบเป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกนี้ละมิจฉาชีพเสีย สำเร็จ
ความเป็นอยู่ด้วยสัมมาชีพ นี้เราเรียกว่า สัมมาอาชีวะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความเพียรชอบเป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนี้ย่อมปลุกความพอใจ ย่อม
พยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระคองจิต ย่อม
ตั้งจิตไว้ เพื่อความไม่บังเกิดขึ้นแห่งอกุศลธรรมทั้งหลาย
อันเป็นบาป ที่ยังไม่ได้บังเกิดขึ้น ย่อมปลุกความพอใจ
ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระคองจิต
ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อการละเสียซึ่งอกุศลธรรมทั้งหลายอัน
เป็นบาป ที่บังเกิดขึ้นแล้ว ย่อมปลุกความพอใจ ย่อม
พยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระคองจิต ย่อม
ตั้งจิตไว้ เพื่อการบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่ยัง
ไม่ได้บังเกิด ย่อมปลุกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อม
ปรารภความเพียร ย่อมระคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อ
ความยั่งยืน ความไม่เลอะเลือน ความงอกงามยิ่งขึ้น

ความไพบูลย์ ความเจริญ ความเต็มรอบแห่งกุศลธรรม
ทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นแล้ว นี้เราเรียกว่า สัมมาวายามะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความระลึกชอบเป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนี้ เป็นผู้ที่มีปกติพิจารณา
เห็นภายในกายอยู่ มีความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส มี
ความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่
พอใจในโลกออกเสียได้ เป็นผู้ที่มีปกติพิจารณาเห็นเวทนา
ในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส
มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความ
ไม่พอใจในโลกออกเสียได้ เป็นผู้ที่มีปกติพิจารณาเห็นจิต
ในจิตอยู่ มีความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส มีความรู้สึกตัว
ทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลก
ออกเสียได้ เป็นผู้ที่มีปกติพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้ง
หลายอยู่ มีความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส มีความรู้สึกตัว
ทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออก
เสียได้ นี้เราเรียกว่า สัมมาสติ.

ภิกษุทั้งหลาย! ความตั้งใจมันชอบเป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุนี้ เพราะสังตจากกามทั้งหลาย เพราะสังตจากอกุศลธรรมทั้งหลาย ย่อมเข้าถึงฌานที่หนึ่ง อันมีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุข อันเกิดแต่วิเวก แล้วแลอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์รำบลง เธอเข้าถึงฌานที่สอง อันเป็นเครื่อง ผ่องใสแห่งใจในภายใน ให้สมาธิเป็นธรรมอันเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุข อันเกิดแต่สมาธิ แล้วแลอยู่ เพราะปีติจางหายไป เธอเป็นผู้เพ่งเฉยอยู่ได้ มีสติ มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อมและได้เสวยสุขด้วยนามกาย ย่อมเข้าถึงฌานที่สาม อันเป็นฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย กล่าวสรรเสริญผู้ได้บรรลุว่า “เป็นผู้เฉยอยู่ได้ มีสติ มีการอยู่เป็นสุข” แล้วแลอยู่ เพราะละสุขและทุกข์เสียได้และ เพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน เธอย่อมเข้าถึงฌานที่สี่ อันไม่ทุกข์และไม่สุข มีแต่สติ อันบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่ นี่เราเรียกว่า สัมมสมาธิ.

ภิกษุทั้งหลาย! นี่เราเรียกว่า อริยสัจ คือ หนทาง เป็นเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์

๑๒

- บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๗๕/๑๓๘.

สุภัททะ !

ในธรรมวินัยใด	ไม่มีอริยมรรคมีองค์แปด
สมณะที่หนึ่ง (พระโสดาบัน)	ก็หาไม่ได้ในธรรมวินัยนั้น
แม้สมณะที่สอง (พระสกทาคามี)	ก็หาไม่ได้
แม้สมณะที่สาม (พระอนาคามี)	ก็หาไม่ได้
แม้สมณะที่สี่ (พระอรหันต์)	ก็หาไม่ได้ในธรรมวินัยนั้น.

สุภัททะ !

ในธรรมวินัยนี้แล	มีอริยมรรคมีองค์แปด
สมณะที่หนึ่ง (พระโสดาบัน)	ก็หาได้ในธรรมวินัยนี้
แม้สมณะที่สอง (พระสกทาคามี)	ก็หาได้
แม้สมณะที่สาม (พระอนาคามี)	ก็หาได้
แม้สมณะที่สี่ (พระอรหันต์)	ก็หาได้ในธรรมวินัยนี้.

สุภัททะ !

ถ้าภิกษุทั้งหลายเหล่านี้ จะพึงอยู่โดยชอบไซ้
โลกก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์ทั้งหลาย แล.

ความเหมือนและความแตกต่าง ระหว่างสัมมาสัมพุทธะ กับ ภิกษุผู้ปัญญาวิมุตติ

๑๓

- ปาลี ขนฺธ. ส. ๑๗/๘๑/๑๒๕.

ภิกษุทั้งหลาย ! ตถาคตผู้รันทสสัมมาสัมพุทธะ
หลุดพ้นแล้วจากรูป เพราะความเบื่อหน่าย ความคลาย
กำหนด ความดับ และความไม่ยึดมั่น จึงได้นามว่า
“สัมมาสัมพุทธะ”.

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้ภิกษุผู้ปัญญาวิมุตติ ก็หลุดพ้น
แล้วจากรูป เพราะความเบื่อหน่าย ความคลายกำหนด
ความดับ และความไม่ยึดมั่น จึงได้นามว่า “ปัญญาวิมุตติ”.

(ในกรณีแห่ง เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ
ก็ได้ตรัสไว้ มีข้อความแสดงหลักเกณฑ์อย่างเดียวกันกับในกรณี
แห่งรูปที่กล่าวแล้ว).

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเป็นผู้หลุดพ้นแล้วจากรูป
เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ด้วยกันทั้งสองพวกแล้ว
อะไรเป็นความผิดแผกแตกต่างกัน อะไรเป็นความมุ่งหมาย
ที่แตกต่างกัน อะไรเป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน ระหว่าง
ตถาคตผู้รันทสสัมมาสัมพุทธะ กับ ภิกษุผู้ปัญญาวิมุตติ ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ตถาคตผู้รหันตสัมมาสัมพุทธะ
ได้ทำมรรคที่ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น ได้ทำมรรคที่ยังไม่มี
ใครรู้ ให้มีใครรู้ ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครกล่าว ให้เป็น
มรรคที่กล่าวกันแล้ว ตถาคตเป็นมัคคัณฺณ (รู้มรรค)
เป็นมัคควิฑู (รู้แจ้งมรรค) เป็นมัคคโกวิโท (ฉลาดในมรรค)

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วนสาวกทั้งหลายในกาลนี้
เป็น มัคคานุคฺคา (ผู้เดินตามมรรค) เป็นผู้ตามมาในภายหลัง.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้แล เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน
กันเป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกันเป็นเครื่องกระทำให้
แตกต่างกัน ระหว่างตถาคตผู้รหันตสัมมาสัมพุทธะ กับ
ภิกษุผู้ปัญญาวิมุตติ.

ไม่ได้ทรงประพจน์พรหมจรรย์ เพื่อให้เขานับถือ

๑๔

- บาลี จตุกก. ย. ๒๑/๓๓/๒๕.

ภิกษุทั้งหลาย ! พรหมจรรย์นี้เราประพจน์ มิใช่เพื่อหลอกลวงคนให้นับถือ มิใช่เพื่อเรียกคนมาเป็นบริวาร มิใช่เพื่ออานิสงส์เป็นลาภสักการะ และเสียงสรรเสริญ มิใช่เพื่ออานิสงส์จะได้เป็นเจ้าลัทธิ หรือเพื่อค่านลัทธิอื่นใด ให้ล้มลงไป และมิใช่เพื่อให้มหาชนเข้าใจว่า เราได้เป็นผู้วิเศษอย่างนั้นอย่างนี้ ก็หามิได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ที่แท้พรหมจรรย์นี้เราประพจน์เพื่อสำรวจ เพื่อละ เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับสนิท ซึ่งทุกข์ แล.

ทรงสอนเฉพาะแต่เรื่องทุกข์ กับความดับสนิทของทุกข์

๑๕

- ปาลี ม. ๑๒/๒๗๖/๒๘๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! ทั้งที่เรามีถ้อยคำอย่างนี้ มีการกล่าว
อย่างนี้ สมณะและพราหมณ์บางพวก ยังกล่าวตู่เราด้วย
คำเท็จเปล่า ๆ ปลื้ ๆ ไม่มีจริงให้เป็นจริงว่า

“พระสมณโคตมเป็นคนจูงคนให้เดินผิดทางไปสู่
ความฉิบหาย ย่อมบัญญัติลัทธิความสูญเปล่า ความวินาศ
ความไม่มีของสัตว์ คน ตัวตน เราเขา ขึ้นสั่งสอน” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมณะและพราหมณ์บางพวก
เหล่านั้นกล่าวตู่เราด้วยคำเท็จเปล่า ๆ ปลื้ ๆ ไม่มีจริงให้เป็นจริง
โดยประการที่เราไม่ได้กล่าว หรือจะกล่าวอย่างนั้น ก็หาไม่ได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกาลก่อนก็ตาม ในกาลบัดนี้
ก็ตาม เราบัญญัติสอนแต่เรื่องความทุกข์ และความดับสนิท
ไม่มีเหลือของความทุกข์ เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในการกล่าวแต่เรื่องความทุกข์และความดับสนิทไม่มีเหลือของความทุกข์เช่นนี้ แม้จะมีใครมาด่าว่า ถากถาง กระทบกระเทียบ เสียดสี ตาฉาด ก็ไม่มีความขุ่นแค้น โกรธเคือง เตือดร้อนใจ เพราะเหตุนั้นแต่ประการใด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในเรื่องเดียวกันนั่นเอง แม้จะมีใครมาสักการะ เคารพ สรรเสริญ บูชา ตาฉาดก็ไม่มีความรู้สึกพลิตพลิน ชื่นชม หรือเคลิ้มใจไปตาม.

ถ้ามีใครมาสักการะ เคารพ สรรเสริญ บูชา ตาฉาดย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า ก่อนหน้านี้เรามีความรู้สึกตัวถึงอย่างไร บัดนี้เราก็ต้องทำความรู้สึกตัวถึงอย่างนั้น ดังนี้.

คำของพระองค์ ตรงเป็นอันเดียวกันหมด

๑๖

- ปาลี อิติวุ. พุ. ๒๕/๓๒๑/๒๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! นับตั้งแต่วาตลี ที่ตถาคตได้ตรัสรู้
อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ จนกระทั่งถึงวาตลี ที่ตถาคต
ปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ

ตลอดเวลาระหว่างนั้น ตถาคตได้กล่าวสอน
พราหมณ์ แสดงออกซึ่งถ้อยคำใด ถ้อยคำเหล่านั้นทั้งหมด
ย่อมเข้ากันได้โดยประการเดียวทั้งสิ้น ไม่แย้งกันเป็น
ประการอื่นเลย.

ภิกษุทั้งหลาย !

(อนึ่ง) ตถาคตกล่าวอย่างใด ทำอย่างนั้น
ทำอย่างใด กล่าวอย่างนั้น.

หลักที่ทรงใช้ในการตรัส (๖ อย่าง)

๑๗

-บาลี ม. ม. ๑๓/๙๑/๙๔.

ราชกุมาร !

(๑) ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และไม่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อมไม่กล่าววาจานั้น.

(๒) ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันจริง อันแท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และไม่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อมไม่กล่าววาจานั้น.

(๓) ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันจริง อันแท้ อันประกอบด้วยประโยชน์ แต่ไม่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อมเลือกให้เหมาะกาลเพื่อกล่าววาจานั้น.

(๔) ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อมไม่กล่าววาจานั้น.

(๕) ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันจริง อันแท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แม้เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อมไม่กล่าววาจานั้น.

(๖) ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันจริง อันแท้ อันประกอบด้วยประโยชน์ และเป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อมเป็นผู้รู้จักกาละที่เหมาะสมเพื่อกล่าววาจานั้น.

ข้อนี้เพราะเหตุไรเล่า ?

ราชกุมาร !

เพราะตถาคตมีความเอ็นดูในสัตว์ทั้งหลาย.

สิ่งที่ตรัสรู้แต่ไม่ทรงนำมาสอน มีมากกว่าที่ทรงนำมาสอนมากนัก

๑๘

- บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๕๔๘/๑๗๑๒.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกำไ้ไบไม้สืสปา ที่ร่วอยู่ตามพื้นดิน
ขึ้นมาน้อยหนึ่ง แล้วตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลายเข้าใจว่าอย่างไร
ไบไม้สืสปาที่เราทำขึ้นน้อยหนึ่งนี้มาก หรือว่าไบไม้สืสปา
ที่ยังอยู่บนต้นเหล่านั้นมีมาก ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ไ้ไบไม้ที่พระผู้มีพระภาคทรงทำขึ้น
น้อยหนึ่งนั้นเป็นของน้อย ส่วนไบไม้ที่ยังอยู่บนต้นสืสปาเหล่านั้น
ย่อมมีมาก”.

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดกัฉันนั้น ธรรมะส่วนที่
เรารู้ยั้ด้วยปัญญาอันยั้ แล้วไม่กล่าวสอนนั้น มีมากกว่า
ส่วนที่นำมาสอน. ภิกษุทั้งหลาย ! เหตุไรเล่า เราจึง
ไม่กล่าวสอนธรรมะส่วนนั้น ๆ ?

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุว่า ธรรมะส่วนนั้น ๆ ไม่
ประกอบอยู่ด้วยประโยชน์ ไม่เป็นเจือต้นแห่งพรหมจรรย์
ไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนัด

ไม่เป็นไปเพื่อความดับ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบ ไม่เป็นไปเพื่อความรู้อย่างยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อความรู้พร้อม ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ฉะนั้น เราจึงไม่กล่าวสอน.

ภิกษุทั้งหลาย! ธรรมะอะไรเล่า เป็นธรรมะที่เรากล่าวสอน? ภิกษุทั้งหลาย! ธรรมะที่เรากล่าวสอนคือข้อที่ว่า ความทุกข์เป็นอย่างนี้ๆ เหตุเป็นที่เกิดของความทุกข์เป็นอย่างนี้ๆ ความดับสนิทของความทุกข์เป็นอย่างนี้ๆ ข้อปฏิบัติเพื่อถึงความดับสนิทของความทุกข์เป็นอย่างนี้ๆ .

ภิกษุทั้งหลาย! เพราะเหตุไรเล่า ธรรมะส่วนนี้เราจึงนำมากล่าวสอน?

ภิกษุทั้งหลาย! เพราะว่าธรรมะส่วนนี้ ประกอบอยู่ด้วยประโยชน์ เป็นเงื่อนไขแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความหน่าย เป็นไปเพื่อความคลายกำหนด เป็นไปเพื่อความดับ เป็นไปเพื่อความสงบ เป็นไปเพื่อความรู้อย่างยิ่ง เป็นไปเพื่อความรู้พร้อม เป็นไปเพื่อนิพพาน เพราะเหตุนี้แล เราจึงนำมากล่าวสอน.

ถ้ามัวรอให้รู้เรื่องที่ไม่จำเป็นเสียก่อน ก็ตายเปล่า

๑๙

- ปาลี ม. ม. ๑๓/๑๔๖-๑๕๑/๑๔๙-๑๕๐, ๑๕๒.

มาลุยกัยบุตร! เปรียบเหมือนบุรุษผู้หนึ่ง ถูกลูกศร
อันกำซาบด้วยยาพิษอย่างแรงกล้า มิตร อำมาตย์ ญาติ
สายโลหิต จัดการเรียกแพทย์ผ่าตัดผู้ชำนาญ. บุรุษอย่างนั้น
กล่าวอย่างนี้ว่า ถ้าเรายังไม่รู้จักตัวบุรุษผู้ยิงเรา ว่าเป็น
กษัตริย์ พราหมณ์ เวสส์ ศูทร ชื่อไร โคตรไหน ฯลฯ
ธนูที่ใช้ยิงนั้นเป็นชนิดหน้าไม้หรือเกาทัณฑ์ ฯลฯ เสีย
ก่อนแล้ว เรายังไม่ต้องการจะถอนลูกศรอยู่เพียงนั้น.
มาลุยกัยบุตร! เขาไม่อาจรู้ข้อความที่เขาอยากรู้นั้นได้เลย
ต้องตายเป็นแท้!

อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคล
ผู้นั้นกล่าวว่า เราจักยังไม่ประพาสพรหมจรรย์ในสำนัก
ของพระผู้มีพระภาคเจ้า จนกว่าพระองค์จักแก้ปัญหา
ทิฏฐิสิบประการแก่เราเสียก่อน และตถาคตก็ไม่
พยากรณ์ปัญหานี้แก่เขา เขาก็ตายเปล่า โดยแท้.

มาลูกัຍบุตร ! ท่านจงรู้ซึ่งสิ่งที่เราไม่พยากรณ์ไว้
โดยความเป็นสิ่งที่เราไม่พยากรณ์ รู้ซึ่งสิ่งที่เราพยากรณ์ไว้
โดยความเป็นสิ่งที่เราพยากรณ์.

อะไรเล่าที่เราไม่พยากรณ์ ?

คือความเห็นลึบประการว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง
โลกมีที่สิ้นสุด โลกไม่มีที่สิ้นสุด ฯลฯ (เป็นต้น) เป็นสิ่งที่เรา
ไม่พยากรณ์.

มาลูกัຍบุตร ! อะไรเล่าที่เราพยากรณ์ ?

คือสัจจะว่า “นี้เป็นทุกข์ นี่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์
นี่เป็นความดับไม่เหลือของทุกข์ และนี่เป็นทางดำเนิน
ให้ถึงความดับไม่เหลือของทุกข์” ดังนี้ นี่เป็นสิ่งที่เรา
พยากรณ์.

เหตุใดเราจึงพยากรณ์เล่า ?

เพราะสิ่ง ๆ นี้ ย่อมประกอบอยู่ด้วยประโยชน์
เป็นเงื่อนไขต้นของพรหมจรรย์ เป็นไปพร้อมเพื่อความ
หน่ายทุกข์ ความคลายกำหนัด ความดับ ความรำงับ
ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อม และนิพพาน.

คำสอนที่ทรงสั่งสอนบ่อยมาก

๒๐

- ปาลี ม. ม. ๑๒/๔๒๓/๓๙๖.

“พระโคตมผู้เจริญ! ทรงนำสาวกทั้งหลายไปอย่างไร?
อนึ่ง อนุสาสนีของพระโคตมผู้เจริญ ย่อมเป็นไปในสาวกทั้งหลาย
ส่วนมาก มีส่วนแห่งการจำแนกอย่างไร?”.

อัคคิเวสสนะ! เราย่อมนำสาวกทั้งหลายไปอย่างไร
อนึ่ง อนุสาสนีของเรา ย่อมเป็นไปในสาวกทั้งหลาย ส่วนมาก
มีส่วนแห่งการจำแนกอย่างนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย!

รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง
สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง.

ภิกษุทั้งหลาย!

รูปไม่ใช่ตัวตน เวทนาไม่ใช่ตัวตน
สัญญาไม่ใช่ตัวตน สังขารไม่ใช่ตัวตน
วิญญาณไม่ใช่ตัวตน.

สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง

ธรรมทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน” ดังนี้.

อัคคีเวสสนะ! เรื่อยมนำสาวกทั้งหลายไปอย่างนี้
อนึ่ง อนุสาสนีของเรา ย่อมเป็นไปในสาวกทั้งหลาย ส่วนมาก
มีส่วนแห่งการจำแนกอย่างนี้ ดังนี้.

ลำดับการหลุดพ้น เมื่อเห็นไตรลักษณ์ | ๒๑

– ปาลี ขนฺธ. ส. ๑๗/๕๗/๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย! รูปเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงสิ่งใดไม่เที่ยง
 สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา
 สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้น นั่นไม่ใช่ของเรา (เนต มม)
 นั่นไม่ใช่เป็นเรา (เนโสหสมิ) นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา
 (น เมโส อตฺตา) เธอทั้งหลายพึงเห็นข้อนั้นด้วยปัญญา
 โดยชอบ ตรงตามที่เป็นจริงอย่างนี้ ด้วยประการดังนี้.

(ในกรณีแห่ง เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ก็ตรัส
 อย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งรูป ทุกประการ).

ภิกษุทั้งหลาย!

เมื่อบุคคลเห็นข้อนั้นด้วยปัญญาโดยชอบตรงตาม
 ที่เป็นจริงอย่างนี้ ปุพฺพัตตานุทิจฺฉิ^๑ ทั้งหมด ย่อมไม่มี
 เมื่อปุพฺพัตตานุทิจฺฉิไม่มี อปรินฺตานุทิจฺฉิ^๒ ทั้งหมด
 ย่อมไม่มี

๑ ความเห็นที่ปราภวขันธิในเบื้องต้น หรือความเห็นที่เป็นไปในส่วนของอดีต

๒ ความเห็นที่ปราภวขันธิในเบื้องปลาย หรือความเห็นที่เป็นไปในส่วนของอนาคต

เมื่ออุปรัตนุกฎิไม่มี ความยึดมั่นลูบลำอย่าง
แรงกล้ำย่อมไม่มี

เมื่อความยึดมั่นลูบลำอย่างแรงกล้ำไม่มี จิตย่อม
จางคลายกำหนดในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร
ในวิญญาน ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่มี
ความยึดมั่นถือมั่น.

เพราะจิตหลุดพ้นแล้ว จิตจึงดำรงอยู่
เพราะเป็นจิตที่ดำรงอยู่ จิตจึงยินดีร่าเริงด้วยดี
เพราะเป็นจิตที่ยินดีร่าเริงด้วยดี จิตจึงไม่หวาดสะดุ้ง
เมื่อไม่หวาดสะดุ้ง
ย่อมปรินิพพานเฉพาะตน นั้นเทียว.

เธอนั้นย่อมรู้ชัดว่า

“ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำ ได้ทำสำเร็จแล้ว
กิจอื่นที่จะต้องทำ เพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก”
ดังนี้.

ผู้ไม่เข้าไปหา ย่อมหลุดพ้น

๒๒

-บาลี ขนฺธ. ส. ๑๗/๖๖/๑๐๕.

ภิกษุทั้งหลาย ! ผู้เข้าไปหา เป็นผู้ไม่หลุดพ้น
ผู้ไม่เข้าไปหา เป็นผู้หลุดพ้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! วิญญูณซึ่งเข้าถือเอารูปตั้งอยู่
ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญูณที่มีรูปเป็นอารมณ์ มีรูปเป็น
ที่ตั้งอาศัย มินันทิเป็นที่เข้าไปส่องเสพ ก็ถึงความเจริญ
งอกงาม ไพบูลย์ได้

ภิกษุทั้งหลาย ! วิญญูณซึ่งเข้าถือเอาเวทนาตั้งอยู่
ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญูณที่มีเวทนาเป็นอารมณ์ มีเวทนา
เป็นที่ตั้งอาศัย มินันทิเป็นที่เข้าไปส่องเสพ ก็ถึงความเจริญ
งอกงาม ไพบูลย์ได้

ภิกษุทั้งหลาย ! วิญญูณซึ่งเข้าถือเอาสัญญาตั้งอยู่
ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญูณที่มีสัญญาเป็นอารมณ์ มีสัญญา
เป็นที่ตั้งอาศัย มินันทิเป็นที่เข้าไปส่องเสพ ก็ถึงความเจริญ
งอกงาม ไพบูลย์ได้

ภิกษุทั้งหลาย ! วิญญาณซึ่งเข้าถือเอาสังขาร
ตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่ได้ เป็นวิญญาณที่มีสังขารเป็นอารมณ์ มีสังขาร
เป็นที่ตั้งอาศัย มีนันทิเป็นที่เข้าไปส้องเสพ ก็ถึงความเจริญ
งอกงาม ไพบูลย์ได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ผู้ใดจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “เราจัก
บัญญัติ ซึ่งการมา การไป การจุติ การอุบัติ ความเจริญ
ความงอกงาม และความไพบูลย์ของวิญญาณ โดยเว้น
จากรูป เว้นจากเวทนา เว้นจากสัญญา และเว้นจาก
สังขาร” ดังนั้น นี้ไม่ใช่ฐานะที่จักมีได้เลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าราคะในรูปธาตุ ในเวทนาธาตุ
ในสัญญาธาตุ ในสังขารธาตุ ในวิญญาณธาตุ เป็นสิ่งที่
ภิกษุละได้แล้ว

เพราะละระคะได้
อารมณ์สำหรับวิญญานก็ขาดลง
ที่ตั้งของวิญญานก็ไม่มี
วิญญานอันไม่มีที่ตั้งนั้นก็ไม่งอกงาม
หลุดพ้นไปเพราะไม่ถูกปรุงแต่ง
เพราะหลุดพ้นไปก็ตั้งมั่น
เพราะตั้งมั่นก็ยินดีในตนเอง
เพราะยินดีในตนเองก็ไม่หวั่นไหว
เมื่อไม่หวั่นไหว ก็บริณีพพานเฉพาะตน.

ย่อมรู้ชัดว่า

“ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำ ได้ทำสำเร็จแล้ว
กิจอื่นที่จะต้องทำ เพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้อีก”
ดังนี้.

มนุษย์เป็นอันมาก ได้ยึดถือเอาที่พึงผิด ๆ

๒๓

- ปาติ ส. พุ. ๒๕/๓๗/๒๔.

มนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก ถูกความกลัวคุกคาม
เอาแล้ว ย่อมถือเอาภูเขาบ้าง ป่าไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์บ้าง
สวนศักดิ์สิทธิ์บ้าง รุกขเจดีย์บ้าง ว่าเป็นที่พึ่งของตน ๆ

นั้นไม่ใช่ที่พึ่งอันทำความเกษมให้ได้เลย

นั้นไม่ใช่ที่พึ่งอันสูงสุด ผู้ใดถือเอาสิ่งนั้น ๆ เป็นที่พึ่งแล้ว
ย่อมไม่หลุดพ้นไปจากทุกข์ทั้งปวงได้.

ส่วนผู้ใดที่ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
เป็นที่พึ่งแล้ว เห็นอริยสัจทั้งสิ้นด้วยปัญญาอันถูกต้อง
คือเห็นทุกข์ เห็นเหตุเป็นเครื่องให้เกิดขึ้นของทุกข์
เห็นความก้าวล่วงเสียได้ซึ่งทุกข์ และเห็นมรรคประกอบ
ด้วยองค์แปดอันประเสริฐ ซึ่งเป็นเครื่องให้ถึงความเข้าไป
สงบรำงับแห่งทุกข์

นั้นแหละคือที่พึ่งอันเกษม นั่นคือที่พึ่งอันสูงสุด

ผู้ใดถือเอาที่พื่อนั้นแล้ว

ย่อมหลุดพ้นไปจากทุกข์ทั้งปวง ได้แท้.

จงเจริญสมาธิ จากร้อยสัจตามเป็นจริง

๒๔

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๕๒๐/๑๖๕๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอทั้งหลาย จงเจริญสมาธิเถิด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้มีจิตเป็นสมาธิแล้ว ย่อมรู้ได้
ตามเป็นจริง. รู้ได้ตามเป็นจริงซึ่งอะไรเล่า ?

รู้ได้ตามเป็นจริง ซึ่งความจริงอันประเสริฐว่า
“นี่เป็นทุกข์ นี่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ นี่เป็นความดับไม่เหลือ
ของทุกข์ และนี่เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือ
ของทุกข์” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอทั้งหลาย จงเจริญสมาธิเถิด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้มีจิตเป็นสมาธิแล้ว ย่อมรู้
ได้ตามเป็นจริง.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นในกรณีนี้ พวกเธอ
พึงทำความเพียรเพื่อให้รู้ตามเป็นจริงว่า “นี่เป็นทุกข์
นี่เป็นเหตุให้เกิดของทุกข์ นี่เป็นความดับไม่เหลือของทุกข์
นี่เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือของทุกข์” ดังนี้เถิด.

ทรงมีหลักเกณฑ์การฝึกตามลำดับ (อย่างย่อ)

๒๕

-บาลี อุปปริ. ม. ๑๔/๘๒/๙๔.

พราหมณ์! ในธรรมวินัยนี้ เราสามารถบัญญัติกฎเกณฑ์แห่งการศึกษาตามลำดับ การกระทำตามลำดับ และการปฏิบัติตามลำดับได้เหมือนกัน.

พราหมณ์! เปรียบเหมือนผู้ชำนาญการฝึกม้า ได้ม้าชนิดที่อาจฝึกได้มาแล้ว ในขั้นแรกย่อมฝึกให้รู้จักการรับสวมบังเหียนก่อน แล้วจึงค่อยฝึกอย่างอื่นๆ ให้ยิ่งขึ้นไปฉันใด

พราหมณ์เอ๋ย! ตถาคตครั้งนี้ได้บุรุษที่พอฝึกได้มาแล้ว ในขั้นแรกย่อมแนะนำอย่างนี้ก่อนว่า

“มาเถิดภิกษุ! ท่านจงเป็นผู้มีศีลสำรวมด้วยดี ในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร มีปกติเห็นเป็นภัยแม้ในโทษที่เล็กน้อยจงสมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด” ดังนี้.

พราหมณ์! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้มึศีล
(เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า

“มาเถิดภิกษุ! ท่านจงเป็นผู้สำรวมในอินทรีย์
ทั้งหลาย ได้เห็นรูปด้วยตาแล้ว จักไม่ถือเอาโดยนิमित
(คือรวบถือทั้งหมด ว่างามหรือไม่งามแล้วแต่กรณี) จักไม่ถือเอา
โดยอนุพยัญชนะ (คือแยกถือเอาแต่บางส่วน ว่าส่วนใดงามหรือไม่
งามแล้วแต่กรณี) บำปอกุศล กล่าวคืออภิชฌาและโทมนัส
มักไหลไปตามอารมณ์ เพราะการไม่สำรวมจักขุนทรีย์ใด
เป็นเหตุ เราจักสำรวมอินทรีย์นั้นไว้ เป็นผู้รักษาสำรวม
จักขุนทรีย์” ดังนี้.

(ในกรณี โสติดินทรีย์คือหู มานินทรีย์คือจมูก ชิวหินทรีย์
คือลิ้น กายินทรีย์คือกาย และมโนทรีย์คือใจ ก็มีข้อความนัยเดียวกัน).

พราหมณ์! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้สำรวมอินทรีย์
(เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำให้ยิ่งขึ้นไป
อีกว่า

“มาเถิดภิกษุ! ท่านจงเป็นผู้ประมาทในโภชนะ
อยู่เสมอ จงพิจารณาโดยแยบคายแล้วจึงฉัน ไม่ฉันเพื่อเล่น

เพื่่อมัวเมา เพื่อประดับตกแต่ง แต่นั่นเพียงเพื่อให้กายนี้
ตั้งอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อป้องกันความลำบาก
เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ โดยคิดว่า เราจักกำจัดเวทนาเก่า
(คือหิว) เสีย แล้วไม่ทำเวทนาใหม่ (คืออึดจนอึดอัด) ให้เกิดขึ้น
ความที่อายุดำเนินไปได้ ความไม่มีโทษเพราะอาหาร และ
ความอยู่ผาสุกสำราญ จักมีแก่เรา” ดังนี้.

พราหมณ์! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้รู้ประมาณ
ในโภชนะ (เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำ
ให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า

“มาเถิดภิกษุ! ท่านจงประกอบความเพียรใน
ธรรมเป็นเครื่องตื่น (ไม่หลับ ไม่ง่วง ไม่มึนชา). จงชำระจิต
ให้หมดจดสิ้นเชิงจากอวารณียธรรมทั้งหลาย ด้วยการเดิน
การนั่ง ตลอดวันยันค่ำ ไปจนสิ้นยามแรกแห่งราตรี.
ครั้นยามกลางแห่งราตรี สำเร็จการนอนอย่างราชสีห์
(คือตะแคงขวา เท้าเหลื่อมเท้า) มีสติสัมปชัญญะในการลุกขึ้น.
ครั้นถึงยามท้ายแห่งราตรี ลุกขึ้นแล้ว ชำระจิตให้หมดจด
จากอวารณียธรรม ด้วยการเดิน การนั่ง อีกต่อไป” ดังนี้.

พราหมณ์! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้ประกอบ
ความเพียรในธรรมเป็นเครื่องตื่น (เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว
ตถาคตย่อมแนะนำให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า

“มาเถิดภิกษุ! ท่านจงเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วย
สติสัมปชัญญะ รู้ตัวรอบคอบในการก้าวไปข้างหน้า
การถอยกลับไปข้างหลัง การแลดู การเหลียวดู การคู้
การเหยียด การทรงสังฆาฏี บาตร จีวร การฉ้น การตีม
การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ การไป
การหยุด การนั่ง การนอน การหลับ การตื่น การพูด
การนิ่ง” ดังนี้.

พราหมณ์! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้ประกอบด้วย
สติสัมปชัญญะ (เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำ
ให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า

“มาเถิดภิกษุ! ท่านจงเสพเสนาสนะอันสัสด คือ
ป่าละเมาะ โคนต้นไม้ ภูเขา ชอกห้วย ท้องถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏ
ที่แจ้ง ลอมฟาง (อย่างใดอย่างหนึ่ง). ในกาลเป็นปัจฉิมกัตถ์
กลับจากบิณฑบาตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติ
เฉพาะหน้า

ละ อภิชฌาในโลก มีจิตปราศจากอภิชฌา
คอยชำระจิตจากอภิชฌา

ละ พยาบาท มีจิตปราศจากพยาบาท เป็นผู้กรุณา
มีจิตหวังความเกื้อกูลในสัตว์ทั้งหลาย คอยชำระจิตจาก
พยาบาท

ละ ถีนมิทระ มุ่งอยู่แต่ความสว่างในใจ มีจิตปราศจาก
ถีนมิทระ มีสติสัมปชัญญะ คอยชำระจิตจากถีนมิทระ

ละ อุทธัจจกุกกุกจะ ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบอยู่ภายใน
คอยชำระจิตจากอุทธัจจกุกกุกจะ

ละ วิจิกิจจา ข้ามล่วงวิจิกิจจาเสียได้ ไม่ต้องกล่าวว่า
‘นี่อะไร นี้อย่างไร’ ในกุศลธรรมทั้งหลาย (เพราะความ
สงสัย) คอยชำระจิตจากวิจิกิจจา” ดังนี้.

ภิกษุ นั้น ครั้นละนิรณห์หำประการ อันเป็นเครื่อง
เศร้าหมองของจิต ทำปัญญาให้ถอยจากกำลังเหล่านี้ จึง
บรรลุฌานที่หนึ่ง มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุข อันเกิดแต่วิเวก
แล้วแลอยู่ เพราะสงบวิตกวิจารณ์เสียได้ จึงบรรลุฌาน
ที่สอง เป็นเครื่องผ่อนคลายแห่งใจในภายใน เป็นที่เกิดสมาธิ
แห่งใจ ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ

แล้วแลอยู่ เพราะความจางหายไปแห่งปิติ ย่อมอยู่อุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุฌานที่สาม อันเป็นฌานที่พระอริยเจ้ากล่าวว่าผู้ใดได้ฌานนี้ “เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ มีการอยู่เป็นสุข” แล้วแลอยู่ และเพราะละสุขและทุกข์เสียได้ เพราะความดับหายไปแห่งโสมนัส และโทมนัสในกาลก่อน จึงได้บรรลุฌานที่สี่ อันไม่ทุกข์ ไม่สุข มีแต่ความที่มีสติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขาแล้วแลอยู่.

พราหมณ์เอ๋ย !

ภิกษุเหล่าใดที่ยังเป็นเสชะ (คือยังต้องทำต่อไป) ยังไม่บรรลุอรหัตตผล ยังปรารถนาวิพพานอันเป็นที่เกษมจากโยคะ ไม่มีอื่นยิ่งไปกว่าอยู่ คำสอนที่กล่าวมานี้แหละ เป็นคำสอนสำหรับภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น.

ส่วนภิกษุเหล่าใด เป็นอรหันต์สิ้นอาสวะแล้ว จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ต้องทำสำเร็จแล้ว มีการะอันปลงลงได้แล้ว มีประโยชน์ตนอันบรรลุถึงแล้ว มีสติปัญญะในภพสิ้นไปรอบแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ ธรรมทั้งหลาย (ในคำสอน) เหล่านี้ เป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ แก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นด้วย.

ทรงเป็นพี่เลี้ยงให้แก่สาวก ชั่วระยะจำเป็น

๒๖

-บาลี ปญจก. อ. ๒๒/๖/๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนเด็กที่ยังอ่อน
ยังได้แต่นอนหงาย เมื่อพี่เลี้ยงเพลอ ได้คว่ำขึ้นไม้หรือ
กระเบื้องกลิ้งเข้าไป พี่เลี้ยงเห็นแล้ว ก็จะพยายามหาวิธี
เอาออกโดยเร็ว. เมื่อเอาออกไม่ได้โดยง่าย ก็ประคอง
ศีรษะเด็กด้วยมือซ้าย งอนิ้วมือขวาล้วงลงไปเกี่ยวขึ้นมา
แม้จะถึงโลหิตออกก็ต้องทำ.

ข้อนี้เพราะเหตุไรเล่า ?

เพราะเหตุว่า แม่เด็กนั้นจะได้รับความเจ็บปวดก็จริง
แต่พี่เลี้ยงที่หวังความปลอดภัยแก่เด็ก หวังจะช่วยเหลือเด็ก
มีความเอ็นดูเด็ก ก็ต้องทำเช่นนั้น เพราะความเอ็นดูนั่นเอง.
ครั้นเด็กเติบโตขึ้น มีความรู้เพียงพอควรแล้ว พี่เลี้ยง
ก็ปล่อยมือ ไม่จ้ำจี้จ้ำไชในเด็กนั้นเกินไป ด้วยคิดว่า บัดนี้
เด็กคุ้มครองตัวเองได้แล้ว ไม่อาจจะไร้เดียงสาอีกแล้ว
ดังนี้ ข้อนี้ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย! ข้อนี้ก็เช่นกัน

ตราบใดที่ภิกษุยังมิได้ทำกิจในกุศลธรรมทั้งหลาย
อันตนจะต้องทำด้วยศรัทธา ด้วยhiri ด้วยโอตตัมปะ
ด้วยวิริยะ และด้วยปัญญา

ตราบนั้นเรายังจะต้องตามคัมครองภิกษุนั้น.

แต่เมื่อใดภิกษุนั้นได้ทำกิจในกุศลธรรมทั้งหลาย
อันตนจะต้องทำด้วยศรัทธา ด้วยhiri ด้วยโอตตัมปะ
ด้วยวิริยะ ด้วยปัญญา สำเร็จแล้ว

เราก็หมดห่วงในภิกษุนั้น ด้วยคิดว่าบัดนี้ ภิกษุนี้
คัมครองตนเองได้แล้ว ไม่อาจจะประพฤติหะหลวมอีก
ต่อไปแล้ว ดังนี้.

ทรงฆ่าผู้ที่ไม่รับการฝึก

๒๗

-บาลี จตุกก. ย. ๒๑/๑๕๐/๑๑๑.

นี่แน่ เกลิตี! ท่านเป็นคนเชี่ยวชาญการฝึกม้ามี
ชื่อดัง เรอยากทราบว่า ท่านฝึกม้าของท่านอย่างไรกัน ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ข้าพระองค์ย่อมฝึกม้าชนิด
ที่พอฝึกได้ ด้วยวิธีละมุนละไมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยวิธี
ทั้งละมุนละไมและรุนแรงรวมกันบ้าง (แล้วแต่ว่ามันนั้นเป็นม้าที่
มีนิสัยเช่นไร)”.

เกลิตี! ถ้าม้าของท่านไม่รับการฝึก ทั้งด้วยวิธี
ละมุนละไม ทั้งด้วยวิธีที่รุนแรง และทั้งด้วยวิธีที่ละมุนละไม
และรุนแรงรวมกันแล้ว ท่านทำอย่างไรกับมันนั้น ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ข้าพระองค์ย่อมฆ่ามันเสีย
เพื่อมิให้เสียชื่อเสียงแก่สกุลแห่งอาจารย์ของข้าพระองค์ พระเจ้าข้า!
ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าเล่า ย่อมเป็นสารถิ ฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีใคร
ยิ่งไปกว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงฝึกบุรุษที่ควรฝึกด้วยวิธีอย่างไร
พระเจ้าข้า?”.

เกลี ! เราย่อมฝึกบุรุษที่ควรฝึกด้วยวิธี
ละมุนละไมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยวิธีทั้งละมุนละไม
และรุนแรงรวมกันบ้าง เหมือนกัน.

เกลี ! ในสามวิธีนั้น
วิธีฝึกที่ละมุนละไม
คือเราพร่ำสอนเขาว่า

กายสุจริตเป็นอย่างนี้ ๆ	ผลของกายสุจริตเป็นอย่างนี้ ๆ
วจีสุจริตเป็นอย่างนี้ ๆ	ผลของวจีสุจริตเป็นอย่างนี้ ๆ
มโนสุจริตเป็นอย่างนี้ ๆ	ผลของมโนสุจริตเป็นอย่างนี้ ๆ
เทวดาเป็นอย่างนี้ ๆ	มนุษย์เป็นอย่างนี้ ๆ ดังนี้.

วิธีฝึกที่รุนแรง
คือเราพร่ำบอกเขาว่า

กายทุจจริตเป็นอย่างนี้ ๆ	ผลของกายทุจจริตเป็นอย่างนี้ ๆ
วจีทุจจริตเป็นอย่างนี้ ๆ	ผลของวจีทุจจริตเป็นอย่างนี้ ๆ
มโนทุจจริตเป็นอย่างนี้ ๆ	ผลของมโนทุจจริตเป็นอย่างนี้ ๆ
นรกเป็นอย่างนี้ ๆ	กำเนิดเตร็จฉานเป็นอย่างนี้ ๆ
เปรตวิสัยเป็นอย่างนี้ ๆ.	

วิธีฝึกหัดละมุนละไมและรุนแรงรวมกันนั้น

คือเราพร่ำบอกพร่ำสอนเขาว่า

กายสุจริต-ผลของกายสุจริตเป็นอย่างนี้ ๆ

กายทุจริต-ผลของกายทุจริตเป็นอย่างนี้ ๆ

วจีสุจริต-ผลของวจีสุจริตเป็นอย่างนี้ ๆ

วจีทุจริต-ผลของวจีทุจริตเป็นอย่างนี้ ๆ

มโนสุจริต-ผลของมโนสุจริตเป็นอย่างนี้ ๆ

มโนทุจริต-ผลของมโนทุจริตเป็นอย่างนี้ ๆ

เทวดาเป็นอย่างนี้ ๆ

มนุษย์เป็นอย่างนี้ ๆ

นรกเป็นอย่างนี้ ๆ

กำเนิดไตรภพเป็นอย่างนี้ ๆ

เปรตวิสัยเป็นอย่างนี้ ๆ.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ถ้าบุรุษที่ควรฝึกนั้นไม่รับการฝึก
ทั้งด้วยวิธีละมุนละไม ทั้งด้วยวิธีที่รุนแรง และทั้งด้วยวิธีที่ละมุนละไม
และรุนแรงรวมกันแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงทำอะไร?”.

เกลี! ถ้าบุรุษที่ควรฝึก ไม่ยอมรับการฝึกด้วยวิธีทั้งสามแล้ว เราก็ฆ่าเขาเสีย.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ก็ปาณาติบาต ย่อมไม่สมควรแก่พระผู้มีพระภาคมิใช่หรือ? แล้วพระผู้มีพระภาคก็ยังตรัสว่า เกลี! เราก็ฆ่าเขาเสีย?”.

เกลีเอ๋ย! ปาณาติบาตย่อมไม่สมควรแก่เราจริง แต่ว่าเมื่อบุรุษที่ควรฝึก ไม่ยอมรับการฝึกด้วยวิธีทั้งสามแล้ว ตถาคตก็ไม่ถือว่าคนคนนั้น เป็นคนที่ควรว่ากล่าวสั่งสอนอีกต่อไป ถึงแม้เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน ซึ่งเป็นผู้รู้ ก็จะไม่ถือว่าคนคนนั้น เป็นคนที่ควรว่ากล่าวสั่งสอนอีกต่อไปด้วย.

เกลี! นี่แหละ คือวิธีฆ่าอย่างดีในวินัยของพระอริยเจ้า ได้แก่การที่ตถาคตและเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน พวกนั้นถือว่า บุรุษนี้เป็นผู้ที่ไม่ควรว่ากล่าวสั่งสอนอีกต่อไป ดังนี้.

ตถาคตเป็นเพียงผู้บอกทางเท่านั้น

๒๘

-บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๘๕/๑๐๑.

“ก็สาวกของพระโคตมผู้เจริญเมื่อพระโคตมได้กล่าวสอน
พราśสอนอยู่อย่างนี้ ทุก ๆ องค์ได้บรรลุนิพพาน อันเป็นผลสำเร็จ
ถึงที่สุดอย่างยิ่ง หรือว่าบางองค์ไม่ได้บรรลุ?” พราหมณ์คนโกโศกคัลลانه
ทูลถาม.

พราหมณ์! สาวกของเรา แม้เรากล่าวสอน พราśสอน
อยู่อย่างนี้ น้อยพวกที่ได้บรรลุนิพพาน อันเป็นผลสำเร็จ
ถึงที่สุดอย่างยิ่ง บางพวกไม่ได้บรรลุ.

“พระโคตมผู้เจริญ! อะไรเล่าเป็นเหตุ อะไรเล่าเป็นปัจจัย
ที่พระนิพพาน ก็ยังตั้งอยู่ หนทางเป็นที่ยังสัตว์ให้ถึงนิพพาน ก็ยังตั้งอยู่
พระโคตมผู้ชักชวน (เพื่อการดำเนินไป) ก็ยังตั้งอยู่ ทำไมน้อยพวก
ที่บรรลุ และบางพวกไม่บรรลุ?”.

พราหมณ์! เราจักย้อนถามท่านในเรื่องนี้ ท่านจง
ตอบตามควร ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในหนทางไปสู่เมือง
ราชคฤห์ มิใช่หรือ มีบุรุษผู้จะไปเมืองราชคฤห์ เข้ามาหา
และกล่าวกับท่านว่า

“ท่านผู้เจริญ! ข้าพเจ้าปรารถนาจะไปเมืองราชคฤห์
ขอท่านจงบอกทางไปเมืองราชคฤห์ แก่ข้าพเจ้าเถิด”.

ท่านก็จะกล่าวกะบุรุษนั้นว่า

“มาซิท่าน ทางนี้ไปเมืองราชคฤห์ ไปได้ครู่หนึ่งจักพบบ้าน
ชื่อโน้น แล้วจักเห็นนิคมชื่อโน้น จักเห็นสวนและป่าอันน่ารื่นรมย์
จักเห็นภูมิภาคน่าน่ารื่นรมย์ สระโบกขรณีอันน่ารื่นรมย์ของเมือง
ราชคฤห์” ดังนี้.

บุรุษนั้น อันท่านพรา้งบอก พรา้งชี้ให้อย่างนี้ ก็ยังถือ
เอาทางผิด กลับหลังตรงข้ามไป ส่วนบุรุษอีกคนหนึ่ง
(อันท่านพรา้งบอกพรา้งชี้อย่างเดียวกัน) ไปถึงเมืองราชคฤห์ได้
โดยสวัสดิ.

พราหมณ์! อะไรเล่าเป็นเหตุ อะไรเล่าเป็นปัจจัย
ที่เมืองราชคฤห์ ก็ยังตั้งอยู่ หนทางสำหรับไปเมือง
ราชคฤห์ ก็ยังตั้งอยู่ ท่านผู้ซึ่งบอก ก็ยังตั้งอยู่ แต่ทำไม
บุรุษผู้หนึ่งกลับหลังไปผิดทาง ส่วนบุรุษผู้หนึ่งไปถึงเมือง
ราชคฤห์โดยสวัสดิ ?

“พระโคตมผู้เจริญ! ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าจักทำอย่างไรได้เล่า
เพราะข้าพเจ้าเป็นเพียงผู้บอกทางเท่านั้น”.

พราหมณ์! ฉันใดก็ฉันนั้น
ที่พระนิพพาน ก็ยังตั้งอยู่
ทางเป็นเครื่องถึงพระนิพพาน ก็ยังตั้งอยู่
เราผู้ชักชวน ก็ยังตั้งอยู่

แต่สาวกของเรา แม้เรากล่าวสอน พร่ำสอน
อยู่อย่างนี้ น้อยพวกได้บรรลุนิพพาน อันเป็นผลสำเร็จ
ถึงที่สุดอย่างยิ่ง บางพวกไม่ได้บรรลุ.

พราหมณ์! ในเรื่องนี้เรารู้จักทำอะไรได้เล่า
เพราะเราเป็นเพียงผู้บอกทางเท่านั้น.

ท่อนไม้ที่ลอยออกไปได้ถึงทะเล

๒๙

- บาลี สฬา. ส. ๑๘/๒๒๓/๓๒๒.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอได้เห็นท่อนไม้ใหญ่
ซึ่งลอยมาโดยกระแสแม่น้ำคงคา หรือไม่ ?

“ได้เห็นแล้ว พระเจ้าข้า !” ภิกษุทั้งหลายกราบทูล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าท่อนไม้นั้น จะไม่เข้าไปติด
เสียที่ฝั่งในหรือฝั่งนอก ไม่จมเสียในท่ามกลางน้ำ ไม่ขึ้น
ไปติดแห่งอยู่บนบก ไม่ถูกมนุษย์จับไว้ ไม่ถูกอมนุษย์จับ
ไว้ ไม่ถูกเกลียวน้ำวนไว้ ไม่เน่าเสียเองในภายในไซ้ร่ท่อนไม้
เช่นที่กล่าวนี้ จักลอยไหลพุ่งไปสู่ทะเล เพราะเหตุว่า
ลำแม่น้ำคงคา โนม่น้อม ลุ่มลาด เอียงเท ไปสู่ทะเล.
ข้อนี้ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้พวกเธอทั้งหลายก็ฉันนั้น
ถ้าพวกเธอไม่เข้าไปติดเสียที่ฝั่งใน ไม่เข้าไปติดเสียที่ฝั่งนอก
ไม่จมเสียในท่ามกลาง ไม่ขึ้นไปติดแห่งอยู่บนบก ไม่ถูก
มนุษย์จับไว้ ไม่ถูกอมนุษย์จับไว้ ไม่ถูกเกลียวน้ำวนไว้

ไม่เนาเสียเองในภายในไซ้ พวกเธอก็จะเลื่อนไหลไปสู่
นิพพาน เพราะเหตุว่า สัมมาทิฐิ มีธรรมดาที่โน้มน้อม
ลุ่มลาด เอียงเท ไปสู่นิพพาน.

ครั้นสิ้นกระแสพระดำรัสแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลถาม
พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! อะไรเล่าเป็นฝั่งในหรือฝั่งนอก?
อะไรชื่อว่าจมในท่ามกลาง? อะไรชื่อว่าขึ้นไปติดแห่งอยู่บนบก?
อะไรชื่อว่าถูกมนุษย์จับไว้? อะไรชื่อว่าถูกอมมนุษย์จับไว้?
อะไรชื่อว่าถูกเกลียวน้ำวนไว้? อะไรชื่อว่าเนาเสียเองในภายใน?”

ภิกษุทั้งหลาย!

คำว่า “ฝั่งใน” เป็นชื่อของ आयตนะภายใน ๖.

คำว่า “ฝั่งนอก” เป็นชื่อของ आयตนะภายนอก ๖.

คำว่า “จมเสียในท่ามกลาง” เป็นชื่อของ นันทิราคะ
(ความกำหนัดด้วยความเพลิน).

คำว่า “ขึ้นไปติดแห่งอยู่บนบก” เป็นชื่อของ อัสมิมานะ
(ความสำคัญว่า เรามี เราเป็น).

คำว่า “อุกมมนุษย์จับไว้” ได้แก่ ภิกษุในกรณีนี้เป็นผู้ระคนด้วยพวกคฤหัสถ์ เพลิดเพลินด้วยกัน โศกเศร้าด้วยกัน มีสุข เมื่อคฤหัสถ์เหล่านั้นมีสุข เป็นทุกข์ เมื่อคฤหัสถ์เหล่านั้นเป็นทุกข์ ประกอบการทำงานในกิจการที่บังเกิดขึ้นแก่คฤหัสถ์เหล่านั้นด้วยตน ภิกษุนี้ เราเรียกว่าผู้อุกมมนุษย์จับไว้.

คำว่า “อุกอมมนุษย์จับไว้” ได้แก่ ภิกษุบางรูปในกรณีนี้ ประพฤติพรหมจรรย์ โดยตั้งความปรารถนาเพิกนิกายชั้นใดชั้นหนึ่ง ว่า “ด้วยศีลนี้ หรือด้วยวัตรนี้ หรือว่าด้วยตบะนี้” เราจักได้เป็นเทวดาผู้มีศักดาใหญ่ หรือเป็นเทวดาผู้มีศักดาน้อย อย่างใดอย่างหนึ่ง” ดังนี้ ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้อุกอมมนุษย์จับไว้.

คำว่า “อุกเกลียวน้ำวนวนไว้” เป็นชื่อของ กามคุณ ๕.

“ภิกษุเป็นผู้เฝ้าเสียเองในภายใน” คืออย่างไรเล่า? คือภิกษุบางรูปในกรณีนี้ เป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้ว ก็กินแห่งชาติตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็

ปณิธฺญาว่าป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพตฺติพรมจรรยฺ์ ก็
ปณิธฺญาว่าป็นคนประพตฺติพรมจรรยฺ์ ป็นคนน่านใน
เปี้ยกแฉะ มีสัณฺหาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย.
ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้เนาเสียเองในภายใน แล.

กระดองของบรรพชิต

๓๐

- บาลี สฬา. ส. ๑๘/๒๒๒/๓๒๐.

ภิกษุทั้งหลาย! เรื่องเคยมีมาก่อน เตาตัวหนึ่ง
เที่ยวหากินตามริมลำธารในตอนเย็น สุนัขจิ้งจอกตัว
หนึ่ง ก็เที่ยวหากินตามริมลำธารในตอนเย็นเช่นเดียวกัน
เตาตัวนั้นได้เห็นสุนัขจิ้งจอกซึ่งเที่ยวหากิน (เดินเข้ามา)
แต่ไกล ครั้นแล้วจึงหอด้วยะทั้งหลาย มีศีระะเป็นที่ทำ
เข้าในกระดองของตนเสีย เป็นผู้ขวนขวายน้อยนิ่งอยู่.
แม้สุนัขจิ้งจอกก็ได้เห็นเตา ตัวที่เที่ยวหากินนั้นแต่ไกล
เหมือนกัน ครั้นแล้วจึงเดินตรงเข้าไปที่เตา คอยช่องอยู่ว่า
“เมื่อไรหนอ เตาจักไผ่ล่อยะส่วนใดส่วนหนึ่งออก ใน
บรรดาอวัยวะทั้งหลาย มีศีระะเป็นที่ทำ แล้วจักกัดอวัยวะ
ส่วนนั้น คร่าเอาออกมากินเสีย” ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย!
ตลอดเวลาที่เตาไม่ไผ่ล่อยะออกมา สุนัขจิ้งจอกก็ไม่ได้
โอกาส ต้องหลีกไปเอง

ภิกษุทั้งหลาย! ฉันทักฉันนั้น มารผู้ใจบาปก็
คอยช่องต่อพวกเธอทั้งหลาย ติดต่อไม่ขาดระยะอยู่เหมือน
กันว่า “ถ้าอย่างไร เราคงได้ช่อง ไม่ทางตา ก็ทางหู หรือ

ทางจุมก หรือทางล้น หรือทางกาย หรือทางใจ” ดังนี้. ภิคุทั้งหลาย! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลายอยู่เถิด ได้เห็น รูปด้วยตา ได้ฟังเสียงด้วยหู ได้ดมกลิ่นด้วยจุมก ได้ลิ้มรส ด้วยลิ้น ได้สัมผัสผัสโณภูฏัพพะด้วยกาย หรือได้รู้ธรรมารมณ์ ด้วยใจแล้ว จงอย่าได้ถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือ ทั้งหมด อย่าได้ถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการแยกถือเป็นส่วนๆ เลย สิ่งที่เป็นอกุศลธรรมอันเป็นบาป คือ อภิชฌา และโทมนัส จะพึงไหลไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีใดเป็นเหตุ พวกเธอทั้งหลายจงปฏิบัติเพื่อการปิดกั้นอินทรีนั้นไว้ พวกเธอทั้งหลายจงรักษาและถึงความสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เถิด.

ภิคุทั้งหลาย! ในกาลใด พวกเธอทั้งหลาย จักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลายอยู่ ในการนั้น มารผู้ใจบาป จักไม่ได้ช่องแม้จากพวกเธอทั้งหลาย และ จักต้องหลีกไปเอง เหมือนสุนัขจิ้งจอก ไม่ได้ช่องจากเต่า ก็หลีกไปเอง ฉะนั้น.

“แต่หาต่อว้ายะไว้ในกระตอง จันใด
ภิกษุพึงตั้งมโนวิตก (ความตรัสรู้ทางใจ) ไว้ในกระตอง
(กล่าวคือ อารมณ์แห่งการภาวนา) จันนั้น.
เป็นผู้ที่ค้นหาและทักขิไม่อิงอาศัยได้
ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่กล่าวร้ายต่อใครทั้งหมด
เป็นผู้ดับสนิทแล้ว” ดังนี้ แล.

ผู้มีหลักเสาเขื่อน

๓๑

-ปาฬี สิปพ. ส. ๑๘/๒๔๗-๒๔๘/๓๔๙, ๓๕๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้สักรนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อเห็น
 รูปด้วยตา ฟังเสียงด้วยหู ตมกลิ่นด้วยจมูก ลิ้มรสด้วยลิ้น
 สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ก็ไม่สยบ
 อยู่ในอารมณ์ที่น่ารัก ไม่เคียดแค้นในอารมณ์อันไม่น่ารัก
 เป็นผู้ตั้งไว้ซึ่งกายคตาสติ มีจิตหาประมาณไม่ได้ ย่อมรู้
 ตามที่เป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับ
 แห่งบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วแก่เขานั้นโดยสิ้นเชิง.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนบุรุษจับสัตว์หกชนิด
 อันมีที่อยู่อาศัยต่างกัน มีที่เที่ยวกินต่างกัน มาผูกรวม
 กันด้วยเชือกอันมั่นคง คือ เขาจับงูมาผูกด้วยเชือกเหนียว
 เส้นหนึ่ง จับจระเข้ จับนก จับสุนัขบ้าน จับสุนัขจิ้งจอก
 และจับลิง มาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง ๆ ครั้นแล้วนำไป
 ผูกไว้กับเสาเขื่อนหรือเสาหลักอีกต่อหนึ่ง. ภิกษุทั้งหลาย !
 ครั้นนั้น สัตว์ทั้งหกชนิดเหล่านั้น มีที่อาศัยและที่เที่ยวกต่างกัน

ก็ย่อแอ่งจุดดิ่งกัน เพื่อจะไปสู่ที่อาศัยและที่เที่ยงของตน ๆ
งจะเข้าจอมปลวก จะเข้จะลงน้ำ นกจะบินขึ้นไปในอากาศ
สุนัขจะเข้าบ้าน สุนัขจิ้งจอกจะไปป่าช้า และลิงก็จะไปป่า.
ภิกษุทั้งหลาย! ในกาลใดแล ความเป็นไปภายในของ
สัตว์ทั้งหกชนิดเหล่านั้น มีแต่ความเมื่อยล้าแล้ว ในกาลนั้น
มันทั้งหลายก็จะพึงเข้าไปยืนเจ้า นั่งเจ้า นอนเจ้า อยู่ข้าง
เสาเขื่อนหรือเสาหลักนั่นเอง. ข้อนี้ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุรูปใด ได้อบรมกระทำให้
มากในกายคตาสติแล้ว

ตา ก็จะไม่จุดเอาภิกษุนั้นไปหารูปที่น่าพอใจ
รูปที่ไม่น่าพอใจ ก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขะเขยง

หู ก็จะไม่จุดเอาภิกษุนั้นไปหาเสียงที่น่าฟัง
เสียงที่ไม่น่าฟัง ก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขะเขยง

จมูก ก็จะไม่จุดเอาภิกษุนั้นไปหากลิ่นที่น่าสุดดม
กลิ่นที่ไม่น่าสุดดม ก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขะเขยง

ลิ้น ก็จะไม่จุดเอาภิกษุนั้นไปหารสที่น่าชอบใจ
รสที่ไม่น่าชอบใจ ก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขะเขยง

กาย ก็จะไม่จุดเอาภิกษุนั้นไปหาสัมผัสที่น่า
ยั่ววนใจ สัมผัสที่ไม่น่ายั่ววนใจ ก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึก
อึดอัดขยะแขยง

และใจ ก็จะไม่จุดเอาภิกษุนั้นไปหาธรรมารมณ์ที่
น่าถูกใจ ธรรมารมณ์ที่ไม่น่าถูกใจ ก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึก
อึดอัดขยะแขยง ข้อนี้ก็ฉันทันเหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุผู้มีสังวร เป็นอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! คำว่า “เสาเชื่อนหรือเสาหลัก”
นี้เป็นคำเรียกแทนชื่อแห่ง “กายคตาสติ”

ภิกษุทั้งหลาย! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอ
ทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “กายคตาสติของเราทั้งหลาย
จักเป็นสิ่งที่เราอบรมกระทำให้มาก กระทำให้เป็นยาน
เครื่องนำไป กระทำให้เป็นของที่อาศัยได้ เพียรตั้งไว้
เนื่องๆ เพียรเสริมสร้างโดยรอบคอบ เพียรปรารภ
สมาเสมอด้วยดี” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียก
ใจไว้อย่างนี้ แล.

วิหารธรรมที่ทรงอยู่มากที่สุด ก่อนตรัสรู้

๓๒

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๙/๓๙๙, ๔๐๑/๑๓๒๔, ๑๓๒๕.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความหวั่นไหวโยกโคลงของกาย หรือความหวั่นไหวโยกโคลงของจิตก็ตาม ย่อมมีขึ้นไม่ได้ ด้วยอำนาจแห่งการเจริญ ทำให้มากซึ่งสมาธิใด สมาธินั้น ภิกษุย่อมจะได้โดยไม่หนักใจ ได้โดยไม่ยาก โดยไม่ลำบากเลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความหวั่นไหวโยกโคลงของกาย หรือความหวั่นไหวโยกโคลงของจิตก็ตาม ย่อมมีขึ้นไม่ได้ ด้วยอำนาจแห่งการเจริญ ทำให้มากซึ่งสมาธิไหนกันเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ความหวั่นไหวโยกโคลงของกาย หรือความหวั่นไหวโยกโคลงของจิตก็ตาม ย่อมมีขึ้นไม่ได้ ด้วยอำนาจแห่งการเจริญ ทำให้มากซึ่ง อานาปานสติ สมาธิ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อบุคคลเจริญ ทำให้มากซึ่ง อานาปานสติสมาธิ อยู่อย่างไรเล่า ความหวั่นไหวโยกโคลงของกาย หรือความหวั่นไหวโยกโคลงของจิตก็ตาม ย่อมมีขึ้นไม่ได้ ?

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุในกรณีนี้ ไปสู่ป่า หรือ
โคนไม้หรือ เรือนว่างก็ตาม แล้วนั่งคู้ขาเข้ามาโดยรอบ
ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า ภิกษุนั้นมีสติหายใจเข้า
มีสติหายใจออก.

เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้ายาว
เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกยาว

เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้าสั้น
เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกสั้น

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งกายทั้งปวง หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งกายทั้งปวง หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำกาย
สังขารให้รำงับ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำกายสังขาร
ให้รำงับ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อม
เฉพาะซึ่งปิติ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะ
ซึ่งปิติ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งสุข หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งสุข หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิตตสังขาร หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิตตสังขาร หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำจิตตสังขารให้รำงับ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำจิตตสังขารให้รำงับ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิต หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิต หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ปราโมทย์ยิ่ง หายใจเข้า” ว่า “เราจักเป็นผู้ทำจิตให้ปราโมทย์ยิ่ง หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ตั้งมั่น หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ตั้งมั่น หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ปล่อยอยู่ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำจิตให้ปล่อยอยู่ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่งความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่งความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่งความจางคลายอยู่เป็นประจำ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่งความจางคลายอยู่เป็นประจำ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่งความดับไม่เหลืออยู่เป็นประจำ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่งความดับไม่เหลืออยู่เป็นประจำ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่ง
ความสลัดคืนอยู่เป็นประจำ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็น
ผู้เห็นซึ่งความสลัดคืนอยู่เป็นประจำ หายใจออก”.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อบุคคลเจริญ ทำให้มากซึ่ง
อานาปานสติสมาธิอยู่อย่างนี้แล ความหวั่นไหวโยกโคลง
ของกาย หรือความหวั่นไหวโยกโคลงของจิตก็ตาม ย่อม
มีขึ้นไม่ได้. ฯลฯ.....

ภิกษุทั้งหลาย! แม้เราเองก็เหมือนกัน
ในกาลก่อนแต่การตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้
ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ ย่อมอยู่ด้วยวิหการธรรม
คือ อานาปานสติสมาธิ นี่เป็นส่วนมาก.
เมื่อเราอยู่ด้วยวิหการธรรมนี้เป็นส่วนมาก
กายก็ไม่ลำบาก ตาก็ไม่ลำบาก
และจิตของเราก็มหลุดพ้นจากอาสวะ
เพราะไม่มีอุปาทาน.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ ถ้าภิกษุ
หวังว่ากายของเราก็อย่าลำบาก ตาของเราก็อย่าลำบากและ
จิตของเราก็จงหลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่มีอุปาทาน
เกิด ดังนี้แล้ว ภิกษุนั้นจงทำในใจ ซึ่งอานาปานสติสมาธิ
นี้ ให้เป็นอย่างดี.

วิหารธรรมที่ทรงอยู่มากตลอดพรรษา และทรงสรรเสริญมาก

๓๓

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๙/๔๑๒-๔๑๓, /๑๓๖๔-๑๓๖๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าพวกปริพพาชกเดียรฉัตรอื่น
จะฟังถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุ ! พระสมณโคตม
ทรงอยู่จำพรรษาส่วนมาก ด้วยวิหารธรรมไหนเล่า ?” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อพวกเธอถูกถามอย่างนี้แล้ว
พึงตอบแก่พวกปริพพาชกเดียรฉัตรอื่นเหล่านั้น อย่างนี้ว่า
“ท่านผู้มีอายุ ! พระผู้มีพระภาคทรงอยู่จำพรรษาส่วนมาก
ด้วยวิหารธรรม คือ อานาปานสติสมาธิ แล” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้
เรานั้นเป็นผู้มีสติ หายใจเข้า
เรานั้นเป็นผู้มีสติ หายใจออก
เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า “เราหายใจเข้ายาว”
เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า “เราหายใจออกยาว”

(แต่จะไปทรงแสดง อานาปานสติสมาธิไปจนจบ ดังมีใจความ
ปรากฏใน “วิหารธรรมที่ทรงอยู่มากที่สุด ก่อนตรัสรู้” หน้าที่ ๗๙).

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อใครจะกล่าววิหารธรรมใด โดยชอบ ว่าเป็นอริยวิหาก็ดี พรหมวิหาก็ดี ตถาคตวิหาก็ดี เขาพึงกล่าวโดยชอบ ซึ่งอานาปานสติสมาธินั้น ว่าเป็นอริยวิหาร พรหมวิหาร ตถาคตวิหาร.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลายเหล่าใด ยังเป็นเสขะ มีวัดอุปประสงค์แห่งใจ อันยังไม่บรรลुแล้ว บรรณายอยู่ซึ่ง โยคักเขมธรรมอันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าอยู่ อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเหล่านั้น เจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วนภิกษุทั้งหลายเหล่าใด เป็นอรหัตตชีณาสพ มีพรหมจรรย์อันอยู่จบแล้ว มีกิจควรทำ อันกระทำแล้ว มีภาระหนักอันปลงลงแล้ว มีประโยชน์ตน อันตามบรรลุแล้ว มีสัณฺโณชนในภพ อันสิ้นแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้ด้วยปัญญาโดยชอบ อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเหล่านั้น เจริญทำให้มากแล้ว ก็ยังเป็นไปเพื่อการอยู่เป็นสุขในปัจจุบันด้วย เพื่อสติสัมปชัญญะด้วย.

ผู้ไม่ประมาทในความตายแท้จริง

๓๔

-บาลี อฎฐก. อ. ๒๓/๓๒๗/๑๗๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! มรณสติ (การระลึกถึงความตาย)
อันบุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่
หยั่งลงสู่นิพพาน มินิพพานเป็นที่สุด. พวกเธอเจริญ
มรณสติอยู่บ้างหรือ ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลตอบ และพระผู้มีพระภาคได้ตรัส
ต่อไปว่า

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุพวกที่เจริญมรณสติ
อย่างนี้ว่า “โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงวันหนึ่ง
คืนหนึ่ง... ดั่งนี้ก็ดี เราอาจมีชีวิตรอดอยู่ได้เพียงชั่วเวลา
กลางวัน... ดั่งนี้ก็ดี เราอาจมีชีวิตรอดอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่
ฉันบิณฑบาตเสร็จมือหนึ่ง... ดั่งนี้ก็ดี เราอาจมีชีวิตรอดอยู่ได้เพียง
ชั่วขณะที่ฉันอาหารเสร็จเพียง ๔-๕ คำ เราพึงใส่ใจถึงคำสอน
ของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด การปฏิบัติตามคำสั่งสอน
ควรทำให้มากแล้วหนอ” ดั่งนี้ก็ดี

ภิกษุเหล่านี้ เราเรียกว่า ยังเป็นผู้ประมาทอยู่
ยังเจริญมรณสติเพื่อความสิ้นอาสวะเข้าไป.

ภิกษุทั้งหลาย ! ฝ่ายภิกษุพวกที่เจริญมรณสติ
อย่างนี้ว่า “โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่
ฉันอาหารเสร็จเพียงคำเดียว” ดังนั้นก็ดีว่า “โอหนอ เราอาจ
มีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่หายใจเข้า แล้วหายใจออก
หรือชั่วขณะหายใจออกแล้วหายใจเข้า. เราพึงใส่ใจถึง
คำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด การปฏิบัติตาม
คำสอนควรทำให้มากแล้วหนอ” ดังนั้นก็ดี

ภิกษุเหล่านี้ เราเรียกว่า เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว
เป็นผู้เจริญมรณสติเพื่อความสิ้นอาสวะอย่างแท้จริง.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอ
ทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ว่า

“เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ไม่ประมาทเป็นอยู่
จักเจริญมรณสติ เพื่อความสิ้นอาสวะอย่างแท้จริง”
ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้
อย่างนี้แล.

ทางรอดสำหรับภิกษุใช้

๓๕

-บาลี ปญจก. อ. ๒๒/๑๖๐/๑๒๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุใช้ผู้มีกำลังน้อยรูปใด
ไม่ละจากธรรม ๕ อย่าง เธอพึงหวังผลอันนี้ได้ คือเธอจัก
ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้
เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
ในปัจจุบัน เข้าถึงแล้วแลอยู่ ต่อกาลไม่นานเลย.

ธรรม ๕ อย่างอะไรบ้างเล่า ? ๕ อย่างคือ

(๑) เป็นผู้พิจารณา เห็นความไม่งามในกายอยู่เป็นประจำ

(๒) เป็นผู้ที่มีการกำหนดหมาย ความเป็นปฏิกูล
ในอาหารอยู่เป็นประจำ

(๓) เป็นผู้ที่มีการกำหนดหมาย ความไม่น่ายินดี
ในโลกทั้งปวงอยู่เป็นประจำ

(๔) เป็นผู้ที่มีการกำหนดหมาย ความไม่เที่ยงใน
สังขารทั้งปวงอยู่เป็นประจำ

(๕) มีสติอันตนเข้าไปตั้งไว้ดีแล้วในกาย แล้วเห็น
การเกิดดับ ในภายใน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุใช้ผู้มีกำลังน้อยรูปใด ไม่ละ
จากธรรม ๕ อย่างเหล่านี้ เธอพึงหวังผลอันนี้ได้ คือ
เธอจักทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะ
มิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญา
อันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงแล้วแลอยู่ ต่อกาลไม่นานเลย.

เมื่อ “เธอ” ไม่มี !

๓๖

- ปาลี อ. พุ. ๒๕/๘๓/๔๗.

พาหิยะ !

เมื่อใดเธอเห็นรูปแล้ว สักว่าเห็น

ได้ฟังเสียงแล้ว ก็สักว่าฟัง

ได้ดมกลิ่นแล้ว ก็สักว่าดม

ได้ลิ้มรสแล้ว ก็สักว่าลิ้ม

ได้สัมผัสทางผิวกายแล้ว ก็สักว่าสัมผัส

ได้รู้แจ้งธรรมารมณ์ ก็สักว่าได้รู้แจ้งแล้ว

เมื่อนั้น “เธอ” จักไม่มี.

เมื่อใด “เธอ” ไม่มี

เมื่อนั้นเธอก็ไม่ปรากฏในโลกนี้

ไม่ปรากฏในโลกอื่น

ไม่ปรากฏในระหว่างแห่งโลกทั้งสอง

นั่นแหละคือ ที่สุดแห่งทุกข์.

ความดับทุกข์มี เพราะความดับแห่งนันทิ

๓๗

-บาลี อปปริ. ม. ๑๔/๔๘๑/๗๕๖.

ปุณณะ! รูปที่เห็นด้วยตาก็ดี เสียงที่ฟังด้วยหูก็ดี กลิ่นที่ดมด้วยจมูกก็ดี รสที่ลิ้มด้วยลิ้นก็ดี โผฏฐัพพะที่สัมผัสด้วยกายก็ดี ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งด้วยใจก็ดี อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ เป็นที่ยวนตายวนใจ ให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดยึดมั่น มีอยู่ ภิกษุย่อมไม่เพลิตเพลิน ไม่พรว้าสรรเสริญ ไม่เมาหมก ซึ่งอารมณ์มีรูปเป็นต้นนั้น. เมื่อภิกษุไม่เพลิตเพลิน ไม่พรว้าสรรเสริญ ไม่เมาหมก ซึ่งอารมณ์ มีรูปเป็นต้นนั้นอยู่ นันทิ (ความเพลิน) ย่อมดับไป.

ปุณณะ! เรากล่าวว่า “ความดับไม่มีเหลือของทุกข์มิได้ เพราะความดับไม่เหลือของความเพลิน” ดังนี้แล.

อาการดับแห่งตัณหาในนามแห่งนันทิ | ๓๘

-บาลี ม. ม. ๑๒/๔๙๒/๔๕๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้นเห็นรูปด้วยตาแล้ว
 ย่อมไม่กำหนดยินดีในรูป อันมีลักษณะเป็นที่ตั้งแห่งความรัก
 ย่อมไม่ขัดเคืองในรูป อันมีลักษณะเป็นที่ตั้งแห่งความ
 เกลียดชัง เป็นผู้อยู่ด้วยสติเป็นไปในกาย อันตนเข้าไป
 ตั้งไว้แล้ว มีจิตหาประมาณมิได้ด้วย ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง
 ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นธรรมที่ดับโดยไม่เหลือ
 แห่งธรรมอันเป็นบาปอกุศลทั้งหลายด้วย. ภิกษุนั้นเป็น
 ผู้ละเสียได้แล้ว ซึ่งความยินดีและความยินร้ายอย่างนี้
 แล้ว เสวยเวทนาใดๆ อันเป็นสุขก็ตาม เป็นทุกข์ก็ตาม
 ไม่เป็นทุกข์ไม่เป็นสุขก็ตาม ย่อมไม่เพลิดเพลน ไม่พรั
 ญสรเสรีญ ไม่เมาหมกอยู่ในเวทนานั้นๆ.

เมื่อภิกษุนั้น ไม่เพลิดเพลน ไม่พรัญสรเสรีญ
 ไม่เมาหมกอยู่ในเวทนานั้นๆ นันทิ (ความเพลิน) ในเวทนา
 ทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมดับไป. เพราะความดับแห่งนันทิ
 ของภิกษุนั้น จึงมีความดับแห่งอุปาทาน เพราะมีความ
 ดับแห่งอุปาทาน จึงมีความดับแห่งภพ เพราะมีความ

ดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ เพราะมีความดับ
แห่งชาติ ชรามรณะโสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาส
ทั้งหลาย จึงดับสิ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้
ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

(ในกรณีแห่งการได้ยินเสียงด้วยหู ดมกลิ่นด้วยจมูก
ลิ้มรสด้วยลิ้น ถูกต้องสัมผัสทางผิวหนังด้วยผิวกาย และรู้แจ้ง
ธรรมารมณ์ด้วยใจ ก็ได้ตรัสไว้ทำนองเดียวกัน).

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอจงทรงธรรมะนี้ไว้ ในฐานะ
ที่เป็นธรรมที่ทำให้ความหลุดพ้น เพราะความสิ้นไปแห่ง
ตัณหา ซึ่งเรากล่าวไว้โดยสังเขป.

ผู้แบกของหนัก

๓๙

- ปาลี ขนฺธ. ส. ๑๗/๓๒/๔๙-๕๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราจักแสดงของหนัก ผู้แบก
ของหนัก และการแบกของหนัก แก่พวกเธอ เธอทั้งหลาย
จงฟังข้อความนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! อะไรเล่าชื่อว่าของหนัก ?

ภิกษุทั้งหลาย ! อุปาทานกัณฑ์ทั้งห้านั้นแหละ
เรากล่าวว่าเป็นของหนัก.

อุปาทานกัณฑ์ทั้งห้า เหล่าไหนเล่า ? คือ
กัณฑ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือ รูป
กัณฑ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือ เวทนา
กัณฑ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือ สัญญา
กัณฑ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือ สังขาร
และกัณฑ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือ วิญญาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เราเรียกว่า ของหนัก.

ภิกษุทั้งหลาย ! อะไรเล่าชื่อว่าผู้แบกของหนัก ?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคล (ตามสมมติ) นั้นแหละ
เราเรียกว่าผู้แบกของหนัก เขามีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนั้น
ตามที่รู้จักกันอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เราเรียกว่า ผู้แบกของหนัก.

ภิกษุทั้งหลาย ! อะไรเล่าชื่อว่าการแบกของหนัก ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ตัณหาอันใดที่ทำให้มีการเกิดอีก
อันประกอบด้วยความกำหนัด เพราะอำนาจแห่งความเพลิน
ซึ่งมีปกติทำให้เพลินอย่างยิ่งในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่
ตัณหาในกาม ตัณหาในความมีความเป็น ตัณหาใน
ความไม่มีไม่เป็น.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เราเรียกว่า การแบกของหนัก.

ดับตัณหา คือปลงภาระหนักลงได้

๔๐

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๓๒/๕๒-๕๓.

ภิกษุทั้งหลาย !

การปลงภาระหนักลงเสียได้ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย !

ความดับสนิทเพราะความจางคลายดับไป

โดยไม่เหลือของตัณหานั้น นั้นเทียว

ความละไปของตัณหานั้น

ความสลัดกลับคืนของตัณหานั้น

ความหลุดออกไปของตัณหานั้น

และความไม่มีที่อาศัยอีกต่อไปของตัณหานั้น
อันใด.

ภิกษุทั้งหลาย ! อันนี้เราเรียกว่า

การปลงภาระหนักลงเสียได้ ดังนี้.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสพุทธวจนนี้
ซึ่งเป็นคำร้อยกรองสืบต่อไป

“ชั้นนี้ทั้งห้าเป็นของหนัก !

บุคคลนั้นแหละ เป็นผู้แบกของหนักพาไป.
การแบกถือของหนัก เป็นความทุกข์ในโลก.
การปลงภาระหนักเสียได้ เป็นความสุข.
พระอริยเจ้า ปลงภาระหนักลงเสียแล้ว.
ทั้งไม่หยาบฉวยเอาของหนักอันอื่นขึ้นมาอีก.
ก็เป็นผู้ถอนตัณหาขึ้นได้กระทั่งราก (อวิชชา)
เป็นผู้หมดสิ่งปรารถนา ดับสนิทไม่มีส่วนเหลือ”
ดังนี้.

ต้องท่องเที่ยวมาแล้ว เพราะไม่รู้ร้อยสัจสี

๔๑

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๙/๕๔๑/๑๖๙๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะไม่รู้ถึง เพราะไม่แทงตลอด
ซึ่งอริยสัจสี่อย่าง เราและพวกเธอทั้งหลาย จึงท่องเที่ยว
ไปแล้วในสังสารวัฏ ตลอดกาลยืดยาวนานถึงเพียงนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะไม่รู้ถึง เพราะไม่แทงตลอด
ซึ่งอริยสัจสี่อย่างเหล่าไหนเล่า ?

สี่อย่างคือ

อริยสัจคือ ทุกข์

อริยสัจคือ เหตุให้เกิดทุกข์

อริยสัจคือ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์

อริยสัจคือ ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะไม่รู้ถึง เพราะไม่แทงตลอด
ซึ่งอริยสัจสี่ประการเหล่านี้แล เราและพวกเธอทั้งหลาย
จึงได้ท่องเที่ยวไปแล้วในสังสารวัฏ ตลอดกาลยืดยาวนาน
ถึงเพียงนี้.

ที่สุดแห่งการท่องเที่ยวของพระองค์ | ๔๒

- ปาลี ข. พุ. ๒๕/๓๕/๒๑.

เมื่อเรายังค้นไม่พบแสงสว่าง
มัวเสาะหานายช่างปลูกเรือนอยู่
ได้ท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ
กล่าวคือ
ความเกิดแล้วเกิดอีกเป็นอนันตชาติ.
ความเกิด เป็นทุกข์รำไปทุกข์ชาติ.
แนะนายช่างผู้ปลูกสร้างเรือน !
เรารู้จักเจ้าเสียแล้ว
เจ้าจักสร้างเรือนให้เรา ต่อไปอีกไม่ได้
โครงเรือนของเจ้า เราหักเสียยับเยินหมดแล้ว.
ยอดเรือน เรายี่เสียแล้ว.
จิตของเรา ถึงความเป็นธรรมชาติ
ที่อารมณ์จะยุแห่ย ยั่วเห่า ไม่ได้เสียแล้ว
มันได้ถึงแล้ว ซึ่งความหมดอยากทุกอย่าง.

“สิ่งนั้น” หาพบในกายนี้

๔๓

– บาลี จตุกก. อ. ๒๑/๖๐/๔๕.

“ແ່ະເຮືອ ! ທີ່ສຸດໂລກແຫ່ງໃດ ອັນສັດຕູກໍ່ບໍ່ເກີດ
 ໄມ່ແກ່ ໄມ່ຕາຍ ໄມ່ຈຸຕິ ໄມ່ອຸປັຕິ

ເຮົາໄມ່ກໍ່ລຳວ່າ
 ໃຜໆ ອາຈຽ ອາຈເຮັນ ອາຈຄຶງທີ່ສຸດແຫ່ງໂລກນັ້ນ
 ໄດ້ດ້ວຍການໄປ.

“ແ່ະເຮືອ !
 ໃນຮ່າງກາຍທີ່ຍາວປະມານວານື່ງ
 ທີ່ຍັງປະກອບດ້ວຍສັຍູຢາແລະໃຈນີ້ເອງ
 ເຮົາໄດ້ບັນຍູຜູ້ຕີໂລກ
 ເຫຼັກໃຫ້ເກີດໂລກ
 ການດັບສະນິທໄມ່ເສື້ອຂອງໂລກ
 ແລະທາງດຳເນີນໃຫ້ຄຶງການດັບສະນິທໄມ່ເສື້ອ
 ຂອງໂລກໄວ້” ດັ່ງນີ້ແລ.

ทรงมีความชราทางกายภาพ เหมือนคนทั่วไป

๔๔

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๙/๒๘๗/๙๖๒-๙๖๕.

(ลำดับนั้น พระอานนที่ผู้มีอายุ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้วลุลบลำทั่วพระกายของพระผู้มีพระภาคอยู่พลางกล่าวถ้อยคำนี้ว่า)

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ข้อนี้ข้าอัครรรย ข้อนี้ไม่เคยมีมาก่อน. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! บัดนี้ฉวีวรรณของพระผู้มีพระภาคไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนแต่ก่อน และพระกายก็เหี่ยวแห้งย่อนยาน มีพระองค์ค้อมไปข้างหน้า อินทรีย์ทั้งหลายก็เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไปหมด ทั้งพระจักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ”.

อานนท! นั่นต้องเป็นอย่างนั้น คือ
ความชรา มี (ช่อน) อยู่ในความหนุ่ม
ความเจ็บไข้ มี (ช่อน) อยู่ในความไม่มีโรค
ความตาย มี (ช่อน) อยู่ในชีวิต

ฉวีวรรณจึงไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเสียแล้ว และกายก็เหี่ยวแห้งย่อนยาน ตัวค้อมไปข้างหน้า อินทรีย์ทั้งหลายก็เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไปหมด ทั้งตา หู จมูก ลิ้น กาย ดังนี้.

พระผู้มีพระภาคครั้งตรัสคำนี้แล้ว ได้ตรัสข้อความนี้
(เป็นคำกาทักกลอน) อีกว่า

โธเอ๋ย ! ความแก่อันชั่วช้าเอ๋ย !
ความแก่อันทำความน่าเกลียดเอ๋ย !
กายที่น่าพอใจ บัดนี้ก็ถูกความแก่ย่ำยีหมดแล้ว

แม้ใครจะมีชีวิตอยู่ตั้งร้อยปี
ทุกคนก็ยังมีความตาย เป็นที่ไปในเบื้องหน้า
ความตายไม่ยกเว้นให้แก่ใคร ๆ มันย่ำยีหมดทุกคน.

ทรงประกาศธรรม

เนื่องด้วยการปลงอายุสังขาร

๔๕

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๔๐/๑๐๗-๑๐๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมเหล่านี้ที่เราแสดงแล้ว
ด้วยปัญญายัง ธรรมเหล่านั้นพวกเธอพึงเรียนเอาให้ดี
พึงเสพให้ทั่ว พึงเจริญทำให้มาก โดยอาการที่พรหมจรรย์
(คือศานนนี้) จักมั่นคง ตั้งอยู่ได้ตลอดกาลนาน ชื่อนั้น
จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่มหาชน เพื่อความสุข
แก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อ
ความเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมเหล่านี้ที่เราแสดงแล้ว
ด้วยปัญญายัง ฯลฯ คือ

สติปัฏฐานสี่ สัมมัตถานสี่ อิทธิบาทสี่

อินทริยห้า พละห้า

โพชฌงค์เจ็ด

อริยมรรคมีองค์แปด.

ภิกษุทั้งหลาย ! บัดนี้เรจักเตือนท่านทั้งหลายว่า
สังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมเป็นธรรมดา พวกเธอจงให้
ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด การปรินิพพานของ
ตถาคต จักมีในกาลไม่นานเลย ตถาคตจักปรินิพพาน
โดยกาลล่วงไปแห่งสามเดือนนี้.

สัตว์ทั้งปวง ทั้งที่เป็นคนหนุ่มและคนแก่ ทั้งที่
เป็นคนพาล และบัณฑิต ทั้งที่มั่งมีและยากจน ล้วนแต่
มีความตาย เป็นที่ไปถึงในเบื้องหน้า เปรียบเหมือน
ภาชนะดิน ที่ช่างหม้อปั้นแล้ว ทั้งเล็กและใหญ่ ทั้งที่สุก
แล้วและยังดิบ ล้วนแต่มีการแตกทำลายเป็นที่สุด ฉะนั้น
ชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลาย ก็มีความตายเป็นเบื้องหน้า ฉะนั้น.

วัยของเราแก่หง่อมแล้ว ชีวิตของเราบริบูรณ์แล้ว
เรจักละพวกเธอไป สรรณะของตัวเองเราทำได้แล้ว.
ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท มีสติ
มีศีลเป็นอย่างดี มีความดำริอันตั้งไว้แล้วด้วยดี ตาม
รักษาซึ่งจิตของตนเถิด. ในธรรมวินัยนี้ ภิกษุใดเป็นผู้
ไม่ประมาทแล้ว จักละชาติสังสาร ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา

๔๖

-บาลี ขนฺธ. ส. ๑๗/๑๔๖/๒๑๖., -บาลี อิติวุ. ขุ. ๒๕/๓๐๐/๒๗๒.

“อย่าเลย วักกลี !

ประโยชน์อะไรด้วยการเห็นกายเน่านี.

วักกลี !

ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา

ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม.

วักกลี !

เพราะว่าเมื่อเห็นธรรมอยู่ ก็คือเห็นเรา

เมื่อเห็นเราอยู่ ก็คือเห็นธรรม”

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้ภิกษุจับชายสังฆาฏิ เดินตาม
รอยเท้าเราไปข้างหลังๆ. แต่ถ้าเขอนั้น มากไปด้วย
อภิชฌา มีกามราคะกล้า มีจิตพยาบาท มีความดำริ
แห่งใจเป็นไปในทางประทุษร้าย มีสติหลงลืม ไม่มี
สัมปชัญญะ มีจิตไม่เป็นสมาธิ แกว่งไปแกว่งมา ไม่
สำรวมอินทรีย์ แล้วไซ้ ภิกษุนั้นชื่อว่าอยู่ไกลจากเรา
แม้เราก็อยู่ไกลจากภิกษุนั้น โดยแท้.

ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนั้นเหตุเพราะว่า
ภิกษุนั้นไม่เห็นธรรม เมื่อไม่เห็นธรรม ก็ชื่อว่าไม่เห็นเรา.

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้ภิกษุนั้นจะอยู่ห่าง (จากเรา)
ตั้งร้อยโยชน์ แต่ถ้าเขานั้น ไม่มากไปด้วยอภิชฌา ไม่มี
กามราคะกล้ำ ไม่มีจิตพยาบาท ไม่มีความด่าริแห่งใจ
เป็นไปในทางประทุษร้าย มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีจิต
เป็นสมาธิ ถึงความเป็นเอกัคคตา (จิตมีอารมณ์อันเดียว)
สำรวมอินทรีย์ แล้วไซ้ ภิกษุนั้นชื่อว่าอยู่ใกล้กับเรา
แม้เราก็คืออยู่ใกล้กับภิกษุนั้น โดยแท้.

ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนั้นเหตุเพราะ
ภิกษุนั้นเห็นธรรม เมื่อเห็นธรรม ก็ชื่อว่าเห็นเรา แล.

อุทฺธมม

๔๗

-บาลี ปญจก. อ. ๒๒/๙๘/๗๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียน
ปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ
คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัปภูตธัมมะ เวทัลลสะ
แต่เธอไม่ใช้วันทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการเรียนรู้ธรรม
นั้นๆ ไม่เร็ดร้างจากการหลีกเร้น ตามประกอบซึ่งธรรม
เป็นเครื่องสงบใจในภายในเนื่องๆ. ภิกษุอย่างนี้แล
ชื่อว่า ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้มากด้วยปริยัติ เราก็
แสดงแล้ว ผู้มากด้วยการบัญญัติ เราก็แสดงแล้ว ผู้มากด้วย
การสาธยาย เราก็แสดงแล้ว ผู้มากด้วยการคิด เราก็
แสดงแล้ว และธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม) เราก็แสดงแล้ว
ด้วยประการ ฉะนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! กิจอันใดที่ศาสดาผู้เอ็นดู
แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึง
ทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวก
เธอทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย !
นั่น โคนไม้ทั้งหลาย
นั่น เรือนว่างทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย !
เธอทั้งหลาย จงเพียรเผากิเลส
อย่าได้เป็นผู้ประมาท
เธอทั้งหลาย อย่าเป็นผู้ที่ต้องร้อนใจในภายหลังเลย
นี้แล เป็นวาจาเครื่องพรั่นสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

การปรินิพพานในปัจจุบัน

๔๘

-บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๒๒/๔๖.

ภิกษุ! ถ้าภิกษุแสดงธรรม เพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับไม่เหลือแห่งชราและมรณะ อยู่ไชร์ ก็เป็นการสมควร เพื่อจะเรียกภิกษุนั้นว่า “ผู้กล่าวซึ่งธรรม (ธรรมถิก)” ดังนี้.

ถ้าภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติแล้ว เพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับไม่เหลือแห่งชราและมรณะอยู่ไชร์ก็เป็นการสมควรเพื่อจะเรียกภิกษุนั้นว่า “ผู้ปฏิบัติแล้วซึ่งธรรมตามสมควรแก่ธรรม” ดังนี้.

ถ้าภิกษุเป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะความเบื่อหน่าย เพราะความคลายกำหนัด เพราะความดับไม่เหลือแห่งชราและมรณะ ด้วยความเป็นผู้ไม่ยึดมั่นถือมั่น อยู่แล้วไชร์ ก็เป็นการสมควรเพื่อจะเรียกภิกษุนั้นว่า “ผู้บรรลุแล้วซึ่งนิพพานในปัจจุบัน” ดังนี้.

(ในกรณีแห่ง ขาติ ภพ อุปาทาน ตัณหา เวทนา ผัสสะ สฬายตนะ นามรูป วิทยุณณ สังขาร และอวิชชา ก็มีข้อความที่กล่าวไว้อย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งชราและมรณะ ที่กล่าวไว้ข้างบนนี้).

ตั้งหน้าทำก็แล้วกัน

๔๙

-บาลี ตี. อ. ๒๐/๓๐๘/๕๓๒.

ภิกษุทั้งหลาย! กิจของคหบดีชาวนา ที่เขาจะต้อง
รับทำ มีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรบ้างเล่า ?

สามอย่างคือ คหบดีชาวนา รีบๆ ไถคราดพื้นที่นา
ให้ดีเสียก่อน ครั้นแล้ว ก็รีบๆ ปลุกพืช ครั้นแล้วก็รีบๆ
ไถน้ำเข้าบ้าง ไถน้ำออกบ้าง.

ภิกษุทั้งหลาย! กิจของคหบดีชาวนา ที่เขาจะต้อง
รับทำ มีสามอย่างเหล่านี้แล แต่ว่า คหบดีชาวนานั้น ไม่มี
ฤทธิ์หรืออำนาจ ที่จะบันดาลว่า “ข้าวของเรา จงงอกใน
วันนี้ ตั้งท้องพรวงนี้ สุกมะรินนี้” ดังนี้ได้เลย ที่แท้ ย่อมมี
เวลาที่ข้าวนั้น เปลี่ยนแปรสภาพไปตามฤดูกาล ย่อมจะ
งอกบ้าง ตั้งท้องบ้าง สุกบ้าง

ภิกษุทั้งหลาย! ฉันทใดก็ฉันทนั้น กิจของภิกษุ
ที่เธอจะต้องรับทำ มีสามอย่างเหล่านี้.

สามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ
การสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง
การสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง
และการสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง.
ภิกษุทั้งหลาย ! กิจของภิกษุ ที่เธอจะต้องรีบทำ
มีสามอย่างเหล่านี้แล

แต่ว่าภิกษุนั้น ก็ไม่มีฤทธิ์หรืออำนาจ ที่จะ
บันดาลว่า “จิตของเรา จงหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย
เพราะไม่มีอุปาทานในวันนี้ หรือพรุ่งนี้ หรือมะรืนนี้”
ดังนี้ได้เลย ที่แท้ ย่อมมีเวลาที่เหมาะสม เมื่อภิกษุนั้น
ปฏิบัติไปแม้ในศีลอันยิ่ง ปฏิบัติไปแม้ในจิตอันยิ่ง และ
ปฏิบัติไปแม้ในปัญญาอันยิ่ง จิตก็จะหลุดพ้นจากอาสวะ
ทั้งหลาย เพราะไม่มีอุปาทานได้เอง.

ทรงเป็นผู้เอ็นดูเกื้อกูล แก่สรรพสัตว์ทั้งปวง

๕๐

-บาลี สฬา. ส. ๑๘/๓๘๗/๖๐๓-๖๐๔.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! พระผู้มีพระภาค ทรงเป็นผู้เอ็นดู
เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งปวง อยู่มิใช่หรือ พระเจ้าข้า?”

คามณี! ถูกแล้ว ตถาคตเป็นผู้เอ็นดูเกื้อกูลแก่
สัตว์ทั้งปวงอยู่.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ถ้าอย่างนั้น ทำไมพระองค์
จึงทรงแสดงธรรมแก่คนบางพวก โดยเอื้อเพื่อ และแก่คนบางพวก
โดยไม่เอื้อเพื่อเล่า พระเจ้าข้า?”

คามณี! ถ้าอย่างนั้น เราขอสอบถามท่านในข้อนี้
ท่านจงตอบเราตามสมควร. คามณี! ท่านจะสำคัญความ
ข้อนี้เป็นไฉน ในถิ่นแห่งเรานี้ ชาวนาผู้คหบดีคนหนึ่ง
มีนาอยู่ ๓ แปลง แปลงหนึ่งเป็นนาชั้นเลิศ แปลงหนึ่ง
เป็นนาปานกลาง แปลงหนึ่งเป็นนาเลว มีดินเป็นก้อนแข็ง
มีรสเค็ม พื้นที่เลว. คามณี! ท่านจะสำคัญความข้อนี้
ว่าอย่างไร ชาวนาผู้คหบดีนั้น เมื่อประสงค์จะหว่านพืช
เขาจะหว่านในนาแปลงไหนก่อน คือว่าแปลงที่เป็นนาเลิศ

นาปานกลาง หรือว่านาเลว มีดินเป็นก้อนแข็ง มีรสเค็ม
พื้นที่เลวเล่า ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ชาวนาคบหบดีผู้ประสงค์จะ
หว่านพืชคนนั้น ย่อมหว่านในนาเล็ก่อน แล้วจึงหว่านในนา
ปานกลาง สำหรับนาเลว ซึ่งดินเป็นก้อนแข็ง มีรสเค็ม พื้นที่เลวนั้น
เขาก็หว่านบ้าง ไม่หว่านบ้าง เพราะเหตุว่า อย่างมากที่สุด ก็หว่าน
ไว้ให้โคกิน พระเจ้าข้า !”

คามณิ ! นาเล็คนั้น เปรียบเหมือนภิกษุ ภิกษุณี
ของเรา เราย่อมแสดงธรรม งดงามในเบื้องต้น งดงาม
ในท่ามกลาง งดงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์
บริบูรณ์สิ้นเชิง พร้อมทั้งอรรถะ พร้อมทั้งพยัญชนะ
แก่ภิกษุ ภิกษุณีเหล่านั้น. ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ?
คามณิ ! เพราะเหตุว่า ภิกษุ ภิกษุณีทั้งหลายเหล่านั้น
มีเราเป็นประทีป มีเราเป็นที่ชวนเร้น มีเราเป็นที่ต้านทาน
มีเราเป็นที่พึ่งอาศัยอยู่.

คามณิ ! นาปานกลางนั้น เปรียบเหมือนอุบาสก
อุบาสิกาของเรา เราย่อมแสดงธรรม งดงามในเบื้องต้น
งดงามในท่ามกลาง งดงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์

บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง พร้อมทั้งอรรถะ พร้อมทั้ง
พยัญชนะ แก่อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลายเหล่านั้น. ชื่อนั้น
เพราะเหตุไรเล่า ?

คามณี ! เพราะเหตุว่า ชนทั้งหลายเหล่านั้น
มีเราเป็นประทีป มีเราเป็นที่ซ่อนเร้น มีเราเป็นที่ต้านทาน
มีเราเป็นที่พึ่งอาศัยอยู่.

คามณี ! นาเลว มีดินเป็นก้อนแข็ง มีรสเค็ม
พื้นที่เลวนั้น เปรียบเหมือนสมณพราหมณ์ ปริพาชก
ทั้งหลาย ผู้เป็นเดียรฉัตรเหล่าอื่น เราก็ย่อมแสดงธรรม
งดงามในเบื้องต้น งดงามในท่ามกลาง งดงามในที่สุด
ประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง พร้อมทั้งอรรถะ
 พร้อมทั้งพยัญชนะ แก่ชนทั้งหลายเหล่านั้น.

ชื่อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ?

เพราะเหตุว่า ถึงแม้ว่าเขาจะเข้าใจธรรมที่เรา
แสดงสักบทเดียว นั่นก็ยังเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล
และความสุขแก่ชนทั้งหลายเหล่านั้น ตลอดกาลนาน.

อานิสงส์แห่งการฟังธรรมเนื่อง ๆ

๕๑

-บาลี จตุกก. อ. ๒๑/๒๔๑/๑๙๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! อานิสงส์ ๔ ประการแห่งธรรม
ทั้งหลายที่บุคคลฟังเนื่อง ๆ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอด
ด้วยดีด้วยความเห็น อันบุคคลพึงหวังได้

อานิสงส์ ๔ ประการ อย่างไรเล่า ?

(๑) ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ
คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตก อัปภุตธรรม เวทัลละ
ธรรมเหล่านั้น เป็นธรรมอันภิกษุนั้นฟังเนื่อง ๆ คล่องปาก
ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยความเห็น เธอมีสติหลงลืม
เมื่อกระทำการละย่อมเข้าถึงเพณิกายหมู่ใดหมู่หนึ่ง
บทแห่งธรรมทั้งหลาย ย่อมปรากฏแก่เธอผู้มีความสุข
ในภพนั้น สติบังเกิดขึ้นช้า แต่สัตว์นั้นย่อมเป็นผู้บรรลุ
คุณวิเศษเร็วพลัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑
แห่งธรรมทั้งหลายที่บุคคลฟังเนื่อง ๆ คล่องปาก ขึ้นใจ
แทงตลอดด้วยดีด้วยความเห็น อันบุคคลพึงหวังได้.

(๒) ภิกษุยอมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละธรรมเหล่านั้นเป็นธรรมอันภิกษุนั้นฟังเนื่องๆ คล่องปากขึ้นใจ ทางตลอดด้วยดีด้วยความเห็น เธอมีสติหลงลืมเมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงเทพนิกายหมู่ใดหมู่หนึ่ง บทแห่งธรรมทั้งหลาย ย่อมไม่ปรากฏแก่เธอผู้มีความสุขอยู่ในภพนั้นเลย แต่ภิกษุผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญแห่งจิต แสดงธรรมแก่เทพบริษัท เธอมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า ในกาลก่อน เราได้ประพฤติพหุพมจรรยในธรรมวินัยใด นี่คือธรรมวินัยนั้น สติบังเกิดขึ้นซ้ำ แต่ว่าสัตว์นั้นยอมเป็นผู้บรรลุคุณวิเศษเร็วพลัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุรุษผู้ฉลาดต่อเสียงกลอง เขาเดินทางไกล ฟังได้ยินเสียงกลอง เขาไม่ฟังมีความสงสัยหรือเคลือบแคลงว่าเสียงกลองหรือไม่ใช่หนอ ที่แท้เขาฟังถึงความตกลงใจว่า เสียงกลองที่เดียว ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละธรรมเหล่านั้น เป็นธรรมอันภิกษุนั้นฟังเนื่องๆ คล่องปากขึ้นใจ ทางตลอดด้วยดีด้วยความเห็น ... สติบังเกิดขึ้นซ้ำ แต่ว่าสัตว์นั้นยอมเป็นผู้บรรลุคุณวิเศษ เร็วพลัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งธรรมทั้งหลายที่ภิกษุพึงเนื่องๆ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยความเห็น อันบุคคลพึงหวังได้.

(๓) ภิกษุย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทลละ ธรรมเหล่านั้นเป็นธรรมอันภิกษุนั้นพึงเนื่องๆ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยความเห็น เธอมีสติหลงลืม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงเทพนิกายหมู่ใดหมู่หนึ่ง บทแห่งธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏแก่เธอผู้มีความสุข อยู่ในภพนั้นเลย ทั้งภิกษุผู้มีฤทธิ์ถึงความชำนาญแห่งจิต ก็ไม่ได้แสดงธรรมในเทพบริษัท แต่เทพบุตรย่อมแสดง ธรรมในเทพบริษัท เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า ในกาลก่อน เราได้ประพาสพรหมจรรย์ในธรรมวินัยใด นี่คือธรรมวินัย นั้นเอง สติบังเกิดขึ้นซ้ำ แต่ว่าสัตว์นั้นย่อมเป็นผู้บรรลุ คุณวิเศษเร็วพลัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุรุษผู้ฉลาดต่อเสียงสังข์ เขาเดินทางไกลพึงได้ฟังเสียงสังข์เข้า เขาไม่เพียงมีความสงสัย หรือเคลือบแคลงว่าเสียงสังข์หรือมิใช่หนอ ที่แท้เขาฟังถึง

ความตกลงใจว่า เสียงสังข์ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน
ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละ ธรรมเหล่านั้น
เป็นธรรมอันภิกษุนั้นฟังเนื่องๆ คล่องปาก ขึ้นใจ แทะตลอด
ด้วยดีด้วยความเห็น ... สติบังเกิดขึ้นซ้ำ แต่ว่าสัตว์นั้น
ย่อมเป็นผู้บรรลุคุณวิเศษเร็วพลัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓
แห่งธรรมทั้งหลายที่ภิกษุฟังเนื่องๆ คล่องปาก ขึ้นใจ
ทะตลอดด้วยดีด้วยความเห็น อันบุคคลพึงหวังได้.

(๔) ภิกษุย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละ
ธรรมเหล่านั้นเป็นธรรมอันภิกษุนั้นฟังเนื่องๆ คล่องปาก
ขึ้นใจ แทะตลอดด้วยดีด้วยความเห็น เธอมีสติหลงลืม
เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงเทพนิกายหมูใดหมู่หนึ่ง
บทแห่งธรรมทั้งหลาย ย่อมไม่ปรากฏแก่เธอผู้มีความสุข
อยู่ในภพนั้นเลย แม้ภิกษุผู้มีฤทธิ์ถึงความชำนาญแห่งจิต
ก็มีได้แสดงธรรมในเทพบริษัท แม้เทพบุตรก็ไม่ได้
แสดงธรรมในเทพบริษัท แต่เทพบุตรผู้เกิดก่อนเดือน
เทพบุตรผู้เกิดทีหลังว่า “ท่านผู้นิรทุกข์ย่อมระลึกได้หรือ

ว่า เราได้ประพาศิพรหมจรรย์ในกาลก่อน” เธอกล่าวอย่างนี้ว่า “เราระลึกได้ท่านผู้เฒ่าผู้แก่ เราระลึกได้ท่านผู้เฒ่าผู้แก่” สติบังเกิดขึ้นซ้ำ แต่ว่าสัตว์นั้นยอมเป็นผู้บรรลุคุณวิเศษเร็วพลัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! สหายสองคนเล่นฝุ่นด้วยกัน เขามาพบกัน บางครั้งบางครั้ง ในที่บางแห่ง สหายคนหนึ่ง ฟังกล่าวกะสหายคนนั้นอย่างนี้ว่า “สหาย ท่านระลึกกรรม แม่นั้ได้หรือ” เขาฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “เราระลึกได้ เราระลึกได้” จันใด ภิกษุก็จันนั้นเหมือนกัน ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทลละ ธรรมเหล่านั้น เป็นธรรมอันภิกษุนั้นฟังเนื่องๆ คล่องปาก ขึ้นใจ แทะตลอดด้วยดีด้วยความเห็น ... สติบังเกิดขึ้นซ้ำ แต่ว่าสัตว์นั้นยอมเป็นผู้บรรลุคุณวิเศษเร็วพลัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งธรรมทั้งหลายที่ภิกษุฟังเนื่องๆ คล่องปาก ขึ้นใจ แทะตลอดด้วยดีด้วยความเห็น อันบุคคลพึงหวังได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่แลอานิสงส์ ๔ ประการ
แห่งธรรมทั้งหลายที่ภิกษุฟังแล้วเนื่องๆ คล่องปาก ชื่นใจ
แทงตลอดด้วยดีด้วยความเห็น อันบุคคลพึงหวังได้.

ขอนอบน้อมแด่
ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ
พระองค์นั้นด้วยเศียรเกล้า

ศกคศสวโก

(สาวกตถาคต)

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

(กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม)

มูลนิธิพุทธโฆษาณ

มูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ผู้ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธวจน

เริ่มจากชาวพุทธกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่ง ได้มีโอกาสมาฟังธรรมบรรยายจากท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ที่เน้นการนำพุทธวจน (ธรรมวินัยจากพุทธโฆษฐ์ที่พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่าทรงตรัสไว้ดีแล้ว บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ทั้งเนื้อ ความและพยัญชนะ) มาใช้ในการถ่ายทอดบอกสอน ซึ่งเป็นรูปแบบการแสดงธรรมที่ตรงตามพุทธบัญญัติตามที่ ทรงรับสั่งแก่พระอรหันต์ ๖๐ รูปแรกที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในการประกาศพระสัทธรรม และเป็นลักษณะเฉพาะที่ภิกษุในครั้งพุทธกาลใช้เป็นมาตรฐานเดียว

หลักพุทธวจนนี้ ได้เข้ามาตอบคำถาม ต่อความลังเลสงสัย ได้เข้ามาสร้างความชัดเจน ต่อความพัวเลือนสับสน ในข้อธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมชาวพุทธ ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นผลจากสาเหตุเดียวคือ การไม่ใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นในการศึกษาเล่าเรียน

ด้วยศรัทธาอย่างไม่หวั่นไหวต่อองค์สัมมาสัมพุทธะ ในฐานะพระศาสดาท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ ได้ประกาศอย่างเป็นทางการว่า “อาตมาไม่มีคำสอนของตัวเอง” และใช้เวลาที่มีอยู่ ไปกับการรับสนองพุทธประสงค์ ด้วยการโฆษณาพุทธวจนเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และความประสานเป็นหนึ่งเดียวของชาวพุทธ

เมื่อกลับมาใช้หลักพุทธวจน เหมือนที่เคยเป็นในครั้งพุทธกาล สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ความชัดเจนสอดคล้องลงตัว ในความรู้ความเข้าใจ ไม่ว่าในแง่ของหลักธรรม ตลอดจนมรรควิธีที่ตรง และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผล รู้เห็นประจักษ์ได้จริงด้วยตนเองทันที ด้วยเหตุนี้ ชาวพุทธที่เห็นคุณค่าในคำของพระพุทธเจ้าจึงขยายตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ เกิดเป็น “กระแสพุทธวจน” ซึ่งเป็นพลังเจียบที่ กำลังจะกลายเป็นคลื่นลูกใหม่ ในการกลับไปใช้ระบบการเรียนรู้พระสัทธรรม เหมือนดังครั้งพุทธกาล

ด้วยการขยายตัวของกระแสพุทธวจนนี้ สื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ หรือซีดี ซึ่งแจกฟรีแก่ญาติโยมเริ่มมีไม่พอเพียงในการแจก ทั้งนี้ เพราะจำนวนของผู้ที่สนใจเห็นความสำคัญของพุทธวจน ได้ขยายตัวมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับว่าท่านพระอาจารย์ศิกฤทธิ์ โสตุณฺโณ เครื่องคิดในข้อวัตรปฏิบัติที่พระศาสดาบัญญัติไว้ อันเป็นธรรมวินัยที่ออกจากพระโอษฐ์ของตถาคตโดยตรง การเผยแพร่พุทธวจนที่ผ่านมา จึงเป็นไปในลักษณะสันโดษตามมีตามได้ เมื่อมีโยมมาปวารณาเป็นเจ้าภาพในการจัดพิมพ์ ได้มาจำนวนเท่าไร ก็ทยอยแจกไปตามที่มีเท่านั้น เมื่อมีมา ก็แจกไป เมื่อหมด ก็คือหมด

เนื่องจากว่า หน้าที่ในการดำรงพระสัทธรรมให้ตั้งมั่นสืบไป ไม่ได้ผูกจำกัดอยู่แต่เพียงพุทธสาวกในฐานะของสงฆ์เท่านั้น พระวาสากลุ่มหนึ่งซึ่งเห็นความสำคัญของพุทธวจน จึงรวมตัวกันเข้ามาช่วยขยายผลในสิ่งที่ท่านพระอาจารย์ศิกฤทธิ์ โสตุณฺโณ ทำอยู่แล้ว นั่นคือ การนำพุทธวจนมาเผยแพร่โฆษณา โดยพิจารณาตัดสิ่งใจจดเจียน จัดตั้งเป็นมูลนิธิอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้การดำเนินการต่างๆ ทั้งหมดอยู่ในรูปแบบที่โปร่งใส เปิดเผย และเปิดกว้างต่อสาธารณชนชาวพุทธทั่วไป

สำหรับผู้ที่เห็นความสำคัญของพุทธวจน และมีความประสงค์ที่จะดำรงพระสัทธรรมให้ตั้งมั่น ด้วยวิธีของพระพุทธเจ้า สามารถสนับสนุนการดำเนินการถาวรนี้ได้ด้วยวิธีง่ายๆ นั่นคือ เข้ามาใส่ใจศึกษาพุทธวจน และนำไปใช้ปฏิบัติด้วยตนเอง เมื่อรู้ประจักษ์ เห็นได้ด้วยตนเองแล้ว ว่ามรรควิธีที่ได้จากการทำความเข้าใจ โดยใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นนั้น นำไปสู่ความเห็นที่ถูกต้อง ในหลักธรรมอันสอดคล้องเป็นเหตุเป็นผล และเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว กระทั่งได้ผลตามจริง ทำให้เกิดมีจิตศรัทธา ในการช่วยเผยแพร่ขยายสื่อพุทธวจน เพียงเท่านี้ คุณก็คือหนึ่งหน่วยในขบวน “พุทธโฆษณ” แล้ว

นี่คือเจตนารมณ์ของมูลนิธิพุทธโฆษณ นั่นคือเป็นมูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธวจน

ผู้ที่สนใจรับสื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน เพื่อไปใช้ศึกษาส่วนตัว
หรือนำไปแจกเป็นธรรมทาน แก่พ่อแม่พี่น้องญาติ หรือเพื่อน
สามารถมารับได้ฟรี ที่วัดนาป่าพง
หรือตามที่พระอาจารย์คึกฤทธิ์ได้รับนิมนต์ไปแสดงธรรมนอกสถานที่

สำหรับรายละเอียดกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้อิทธิพลของพุทธวจนโดยวัดนาป่าพง ค้นหา
ข้อมูลได้จาก

www.buddhakos.org หรือ www.watnapp.com

หากมีความจำนงค์ที่จะรับไปแจกเป็นธรรมทานในจำนวนหลายสิบชุด
ขอความกรุณาแจ้งความจำนงค์ที่

มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์

ประสานงานและเผยแพร่ : เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗

ถนนเลียบคลอง ๑๐ ฝั่งตะวันออก

ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๕๐

โทรศัพท์ ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔, ๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘, ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑

โทรสาร ๐ ๒๑๕๙ ๐๕๒๖

เว็บไซต์ : www.buddhakos.org อีเมล : buddhakos@hotmail.com

สนับสนุนการเผยแพร่พุทธวจนได้ที่

ชื่อบัญชี “มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์” ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขา คลอง ๑๐ (อัญบุรี)

ประเภท บัญชีออมทรัพย์ เลขที่บัญชี ๓๑๘-๒-๔๗๔๖๑-๐

วิธีการโอนเงินจากต่างประเทศ

ยื่นแบบฟอร์ม คำขอโอนได้ที่ ธนาคารไทยพาณิชย์

Account name: “Buddhakos Foundation”

SWIFT CODE : SICOTHBK

Branch Number : 318

Siam Commercial Bank PCL, Khlong 10(Thanyaburi) Branch,

33/14 Mu 4 Chuchat Road, Bung Sanun Sub District,

Thanyaburi District, Pathum Thani 12110, Thailand

Saving Account Number : 318-2-47461-0

ขอกราบขอบพระคุณแด่

พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล และคณะสงฆ์วัดนาป่าพง

ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการจัดทำหนังสือเล่มนี้

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน

โดย พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ได้ที่

เว็บไซต์

- <http://www.watnapp.com> : หนังสือ และสื่อธรรมะ บนอินเทอร์เน็ต
- <http://media.watnapahpong.org> : ศูนย์บริการมัลติมีเดียวัดนาป่าพง
- <http://www.buddha-net.com> : เครือข่ายพุทธวจน
- <http://etipitaka.com> : โปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน
- <http://www.watnapahpong.com> : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- <http://www.buddhakos.org> : มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์
- <http://www.buddhawajanafund.org> : มูลนิธิพุทธวจน

ดาวน์โหลดโปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน (E-Tipitaka)

สำหรับคอมพิวเตอร์

- ระบบปฏิบัติการ Windows, Macintosh, Linux
<http://etipitaka.com/download> หรือ รับประทานโปรแกรมได้ที่วัดนาป่าพง

สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka

ดาวน์โหลดโปรแกรมพุทธวจน (Buddhawajana)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana

ดาวน์โหลดโปรแกรมวิทยุวัดนาป่าพง (Watnapahpong Radio)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ วิทยุวัดนาป่าพง
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ วิทยุวัดนาป่าพง

วิทยุ

- คลื่น ส.ว.พ. FM ๙๑.๐ MHz ทุกวันพระ เวลา ๑๗.๔๐ น.

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง

หนังสือธรรมโฆษณ์ ชุดจากพระโอษฐ์

(ผลงานแปลพุทธวจน โดยท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองตำราคณะธรรมทาน)

ร่วมสนับสนุนการจัดทำโดย

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง (กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม),
คณะศิษย์วัดนาป่าพง, มูลนิธิพุทธวจน,
พุทธวจนสถาบันภาคกลาง, พุทธวจนสถาบันภาคเหนือ,
พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออก,
พุทธวจนสถาบันภาคใต้, พุทธวจนสถาบันภาคตะวันตก,
กลุ่มศิษย์ตลาดต, กลุ่มสมณะศากยะปุตติยะ,
กลุ่มชนม่วนธรรม, กลุ่มละนันทิ,
กลุ่มพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินบริษัทการบินไทย,
กลุ่มมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่,
ชมรมพุทธวจนอุดรธานี,
บจก. สยามคูโบต้า คอร์ปอเรชั่น, บจก. สยามรักษ์,
บจก. เซเวนส์ตีปส์, บจก. ห้างพระจันทร์โอสด,
สถานกายภาพบำบัด คิตติคลินิก,
บจก. ดีเทลส์ โปรดักส์

๑๐

พระสูตรของความรู้ ที่ชาวพุทธต้องศึกษา แต่คำสอนจากพระพุทธเจ้า เท่านั้น

ผ่านมา ๒,๕๐๐ กว่าปี

คำสอนทางพระพุทธศาสนาเกิดความหลากหลายมากขึ้น
มีสำนักต่างๆ มากมาย ซึ่งแต่ละหมู่คณะก็มีความเห็นของตน
หามาตรฐานไม่ได้ แม้จะกล่าวในเรื่องเดียวกัน
ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่สมบูรณ์
แล้วเราควรเชื่อและปฏิบัติตามใคร?

ลองพิจารณาหาคำตอบง่ายๆ ได้จาก ๑๐ พระสูตร
ซึ่งพระตถาคตทรงเตือนเอาไว้

แล้วตรัสบอกวิธีป้องกันและแก้ไขเหตุเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้.

ขอเชิญมาตอบตัวเองกันเถาะว่า ถึงเวลาแล้วหรือยัง?

ที่พุทธบริษัทจะมีมาตรฐานเพียงหนึ่งเดียว คือ “พุทธวจน” ธรรมวินัย
จากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปฏิบัติและรู้ตามได้เฉพาะตน ดังนี้.

๑. พระองค์ทรงสามารถกำหนดคสมาธิ เมื่อจะพูด ทุกถ้อยคำจึงไม่ผิดพลาด

-บาลี ม. ม. ๑๒/๔๕๘/๔๓๐.

อัคคีเวสนะ! เรานั้นหรือ จำเดิมแต่เริ่มแสดง กระทั่งคำสุดท้ายแห่ง
การกล่าวเรื่องนั้นๆ ย่อมตั้งไว้ซึ่งจิตในสมาธินิมิตอันเป็นภายในโดยแท้
ให้จิตดำรงอยู่ ให้จิตตั้งมั่นอยู่ กระทำให้มีจิตเป็นเอก ดังเช่นที่คนทั้งหลาย
เคยได้ยินว่าเรากระทำอยู่เป็นประจำ ดังนี้.

๒.แต่ละคำพูดเป็นอภาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดกาลเวลา

-บาลี มุ. ม. ๑๒/๔๔๕/๔๕๑.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอทั้งหลายเป็นผู้ที่เรานำไปแล้วด้วยธรรมนี้ อันเป็นธรรมที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง (สนทิจฺจโก) เป็นธรรมให้ผลไม่จำกัดกาล (อภาลิโก) เป็นธรรมที่ควรเรียกกันมาดุ (เอหิปสฺสโก) ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว (โอปนยิโก) อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน (ปัจจุตตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ).

๓.คำพูดที่พูดมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้นั้น สอดรับไม่ขัดแย้งกัน

-บาลี อิติวุ. ชุ. ๒๕/๓๒๑/๒๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย! นับตั้งแต่ราตรี ที่ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ จนกระทั่งถึงราตรีที่ตถาคตปริณิพพานด้วยอนุปาทิสเสนิพพานธาตุ ตลอดเวลาระหว่างนั้น ตถาคตได้กล่าวสอน พราหมณ์แสดงออก ซึ่งถ้อยคำใด ถ้อยคำเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเข้ากันได้โดยประการเดียวทั้งสิ้น ไม่แย้งกันเป็นประการอื่นเลย.

๔.ทรงบอกเหตุแห่งความอันตรธานของคำสอนเปรียบด้วยกลองศึก

-บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๓๑๑/๖๗๒-๓.

ภิกษุทั้งหลาย! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว กลองศึกของกษัตริย์พวกทสสารหะ เรียกว่า อานกะ มีอยู่ เมื่อกลองอานกะนี้ มีแผลแตกหรือลิ พวกกษัตริย์ทสสารหะได้หาเนื้อไม้อื่นทำเป็นลิ้ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทกครราวโป). ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้น นานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่งเนื้อไม้เดิมของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! ฉันทิก็ฉันนั้น ในกาลยติยารฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย สุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่งเป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้น

มากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี้ยวฟัง จักไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วนสุดตันตะเหล่าใดที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุดตันตะที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักฟังด้วยดี จักเงี้ยวฟัง จักตั้งจิต เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียนไป.

ภิกษุทั้งหลาย! ความอันตรายของสุดตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสัจจญาณ จักมิได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

๕.ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น

-บาลี ทฎ. อ. ๒๐/๔๑-๔๒/๒๔๒.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้ สุดตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี้ยวฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย! ส่วนสุดตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสัจจญาณ เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี้ยวฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ได้ตาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร มีความหมายก็เนี่ย” ดังนี้ ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้ ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้ ความสงสัยในธรรมหลายประการ ที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาหลงได้.

ภิกษุทั้งหลาย! บริษัทชื่อ อุกกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินีตา เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุดตันตะทั้งหลาย อันเป็นตถาคตภาสิต (ตถาคตภาสิตา) อันลิกซัง (คมกัรรา) มีอรรธอันลิกซัง (คมกัรตถา) เป็นโลกุตตระ (โลกุตตรา) ประกอบด้วยเรื่องสุญญตา (สุญญตปฏิสยุตตา) อันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เจียหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ส่วนสุดตันตะเหล่าใด ที่กิวิแต่่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านี้มากล่าวอยู่

พวกเขื่อย่อมฟังด้วยดี เจียหูฟัง ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และสำคัญไปว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน พวกเขาล่าเรียนธรรมอันกิวิแต่่งขึ้นใหม่ นั้นแล้ว ก็ไม่สอบถามซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้นเปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยไม่ได้ ไม่หยาบของที่คว่ำอยู่ให้หยาบขึ้นได้ ไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า อุกกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินีตา.

ภิกษุทั้งหลาย! บริษัทชื่อ ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุดตันตะทั้งหลาย ที่กิวิแต่่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก อันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เจียหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วน สุดตันตะเหล่าใด อันเป็นตถาคตภาสิต อันลิกซัง มีอรรธอันลิกซัง เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านี้ มากล่าวอยู่ พวก

เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี้ยวฟัง ย่อมเข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ควรศึกษาเล่าเรียน พวกเธอล่าเรียนธรรมที่เป็นตถาคตภาษิตนั้นแล้ว ก็สอบถามซึ่งกันและกัน ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถจะเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้นเปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยได้ หงายของที่คว่ำอยู่ให้หงายขึ้นได้ บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า ปฏิปุจฉาวินิตา ปริสา โน อุกกาจิตวินิตา.

ภิกษุทั้งหลาย! เหล่านี้แลบริษัท ๒ จำพวกนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! บริษัทที่เกิดขึ้นในบรรดาบริษัททั้งสองพวกนั้น คือ บริษัทปฏิปุจฉาวินิตา ปริสา โน อุกกาจิตวินิตา (บริษัทที่อาศัยการสอบสวนทบทวนกันเอาเองเป็นเครื่องนำไป ไม่อาศัยความเชื่อจากบุคคลภายนอกเป็นเครื่องนำไป) แล.

๖. ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือตัดทอนสิ่งที่บัญญัติไว้

-บาลี มห. ที. ๑๐/๔๐/๗๐.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้วอย่างเคร่งครัด อยู่เพียงใด ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

๗. สำนึกเสมอว่าตนเองเป็นเพียงผู้เดินตามพระองค์เท่านั้น ถึงแม้จะเป็นอรหันต์ผู้เลิศทางปัญญาก็ตาม

-บาลี ขนธ. ส. ๑๗/๘๒/๑๒๖.

ภิกษุทั้งหลาย! ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ได้ทำมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครรู้ให้มีความรู้ ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครกล่าวให้เป็นมรรคที่กล่าวกันแล้ว ตถาคตเป็นผู้รู้มรรค (มคฺคญฺญ) เป็นผู้รู้แจ้งมรรค (มคฺควิฑู) เป็นผู้ฉลาดในมรรค (มคฺคโวิโท). ภิกษุทั้งหลาย! ส่วนสาวกทั้งหลายในกาลนี้ เป็นผู้เดินตามมรรค (มคฺคานุคฺคา) เป็นผู้ตามมาในภายหลัง.

ภิกษุทั้งหลาย! นี่แล เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน ระหว่างตลาคตผู้อรหันต-สัมมาสัมพุทธะ กับภิกษุผู้ปัญญาวิมุตติ.

๘. ตรีสไว้ว่าให้ทรงจำบทพยัญชนะและคำอธิบายอย่างถูกต้อง พร้อมขยันถ่ายทอดบอกสอนกันต่อไป

-บาลี จตุกก. อี. ๒๑/๑๔๗/๑๖๐.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกันมาถูก ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กันก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น มูลกรณีทีหนึ่ง ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหูสูต คล่องแคล่ว ในหลักพระพุทธานุ ทรงแสดง ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) พวกภิกษุเหล่านั้น เอาใจใส่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่นๆ เมื่อท่านเหล่านั้น ล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาดผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป. ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น มูลกรณีทีสาม ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

*** ในที่นี้ยกมา ๒ นัย จาก ๔ นัย ของมูลเหตุสี่ประการ ที่ทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป

๙. ทรงบอกวิธีแก้ไขความผิดเพี้ยนในคำสอน

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๔๔/๑๑๓-๖.

๑. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ! ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๒. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปาโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๓. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมี ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมาก เป็นพหูสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๔. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมี ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่ง เป็นพหูสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

เธอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น พึงเรียน บทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงสอบสวนลงในพระสูตร เทียบเคียง ดูในวินัย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าใน วินัยก็ไม่ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี้มีใช้พระดำรัสของพระผู้มีพระภาค พระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด” เธอทั้งหลาย พึงทิ้งคำนั้นเสีย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัย ก็ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี้เป็นพระดำรัส ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนั้นรับมาด้วยดี” เธอทั้งหลาย พึงจำมหาปเทศ... นี้ไว้.

๑๐. ทรงตรัสแก่พระอานนท์

ให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสไว้เป็นศาสดาแทนต่อไป

-บาลี มท. ที. ๑๐/๑๗๘/๑๔๑.

-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๔/๒๑๗/๓๔๐.

อานนท์! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า ‘ธรรมวินัยของ พวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปเสียแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา’ ดังนี้. อานนท์! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น. อานนท์! ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เรา แสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็น ศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตาม จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่. อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา ภิกษุพวกนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.

อานนท์! ความขาดสูญแห่งกัลยาณวัตรนี้ มีในยุคแห่งบุรุษใด บุรุษนั้นชื่อว่า เป็นบุรุษคนสุดท้ายแห่งบุรุษทั้งหลาย... เราขอกล่าวย้ำกะเธอว่า... เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย.

เธอทั้งหลายอย่าเป็น
บุรุษคนสุดท้าย
ของเราเลย

-บาลี ม. ๓. ๑๗/๔๒๗/๔๖๓.

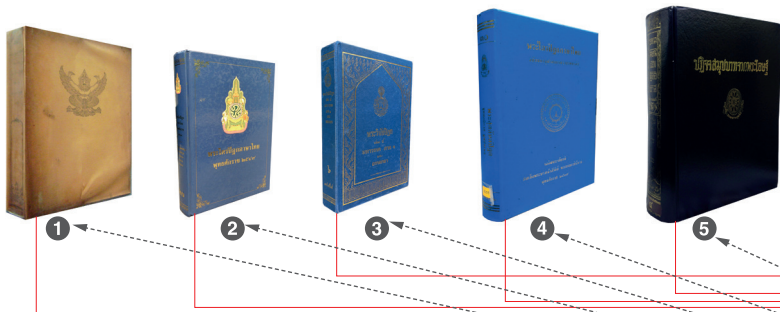
พระไตรปิฎก ฉบับหลวง ภาษาไทย 80 เล่ม พ.ศ. 2500

พระไตรปิฎก ฉบับมหาเถรสมาคม ภาษาไทย 45 เล่ม พ.ศ. 2549

พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย 91 เล่ม พ.ศ. 2525

พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬารามราชวิทยาลัย 45 เล่ม พ.ศ. 2535

งานแปล พระไตรปิฎก ชุดจากพระโอษฐ์ 5 เล่ม โดยพุทธทาสภิกขุ พ.ศ. 2521

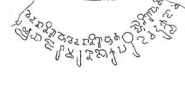
ลำดับการสืบทอดพุทธวจน

เสาหินโอศก (อินเดีย) พ.ศ. 234

จารึกใบลาน (อัฟกานิสถาน) พ.ศ. 1000

ศิลาจารึก (ประเทศไทย) พ.ศ. 1200 - 1400

พ.ศ. 1

พ.ศ. 234

พ.ศ. 500

พ.ศ. 1000

พ.ศ. 1200

พ.ศ. 1400

พ.ศ. 1500

พุทธวจน-หมวดธรรม

พ.ศ. 2553

พ.ศ. 2555

พุทธวจน-ปิฎก
33 เล่ม

คัมภีร์ไบเบิล
อักษรขอม
สมัยรัชกาลที่ ๑
พ.ศ. 2331

พุทธวจน APP

E-TIPITAKA+ APP
E-TIPITAKA APP

วิทยุวัดน้ำป่าฟง APP

พ.ศ. 2000

พ.ศ. 2331

พ.ศ. 2436

พ.ศ. 2500

พ.ศ. 2555

พ.ศ. 3000

๑) หลักฐานสมัย พุทธกาล

การใช้ พุทธวจน ที่มีความหมายถึงคำสอนของ พระพุทธเจ้า มีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล ดังปรากฏหลักฐาน ในพระวินัยปิฎก ว่าพระศาสดาให้เรียนพุทธวจน (ภาพที่ ๑.๑ และภาพที่ ๑.๒)

ภิกษุ อามันเตสิ “น ภิกษเว พุทธวจนํ ฉันทโส อาโรเปตัพพํ; โย
อาโรเปยฺย, อาบัติติ ทุกกภูตฺส. ชนฺชานามิ ภิกษเว สกฺข
นิรุตฺติยา พุทธวจนํ ปริยาปุณฺณินฺติ.

ภาพที่ ๑.๑

คำอธิบายภาพ: ข้อความส่วนหนึ่งจากพระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (จปร.อักษรสยาม) หน้า ๖๔ ซึ่งพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ เล่มที่ ๗ พระวินัยปิฎก จุลวรรค ภาค ๒ หน้า ๔๕ ได้แปลเป็นภาษาไทยไว้ดังนี้

[๑๘๐] ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นโดยภาษา สันสกฤต รูปประโยคขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ เล่าเรียนพุทธวจนะตามภาษาเดิม.

ที่มา:

พระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) พระวินัยปิฎก
จุลลวิคค์ เล่ม ๒ หน้า ๖๔

พุทธวจนะให้เสียเพราะสำเนียงของคน ๆ
 ขอพวกภิกษุยกพระพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะ
 เทเถก. พระองค์ทศสัติเตียนแล้ว จึงทรง
 บัญญัติไว้ว่า น ภิกขเว ฉนฺทโส พุทธ-
 วจนํ อโรเปตพุฬฺ. โย อโรเปยฺย
 อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนฺุชานามิ ภิกขเว
 สกาย นิสฺสํติยา พุทธวจนํ ปริยาปฺนิตุํ
 แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย
 ไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะ. ภิกษุ
 ไกยกันขึ้น ต้องทุกกฏ. เราอนุญาตให้
 เรียนพุทธวจนะตามสำเนียงของคน ๆ.
 เรื่องนี้ควรรู้ใน ขุททกขันธ์ก จุลวรรค
 เล่ม ๗ หน้า ๗๐ [ข้อ ๑๘๐].
 (นิต. ๑๐).

ภาพที่ ๑.๒

คำอธิบายภาพ:

คำแปลเป็นภาษาไทย
 ของภาพที่ ๑.๑ จาก
 หนังสือ สารานุกรม
 พระพุทธศาสนา
 ประมวลจาก
 พระนิพนธ์ สมเด็จพระ
 พระมหาสมณเจ้า
 กรมพระยาวชิรญาณ-
 วโรรส

ที่มา:

หนังสือ สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์
 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๖๕๖

๒) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๑

พุทธวจนะ มีปรากฏในหนังสือพงษาวดาร
กรุงศรีอยุธยา ภาษามคร แล คำแปล ซึ่งแต่งเป็นภาษามคร
เพื่อเฉลิมพระเกียรติเมื่อสังคายนาในรัชกาลที่ ๑ เป็นหนังสือ
๗ ผูก ต้นฉบับมีอยู่ในวัดพระแก้ว กรุงพนมเปญ ประเทศ
กัมพูชา แปลเป็นภาษาไทยโดยพระยาพนสุนทร คำนำของ
หนังสือเล่มนี้ เป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ภาพที่ ๒.๑ และภาพที่ ๒.๒)

อันมาก	ในกาลปางก่อน	พระพุทฺธวจนะนั้นก็ยังมิบริบูรณ์อยู่
ครั้นกาลล่วงไป ๆ ในภายหลัง		พระพุทฺธวจนะนั้นก็เสื่อมวิปลาส
พิรุณก็ผิดเพี้ยนสืบลึกลนไป		มีความสับสนท้อสนธิจากกลไปก้วย
โทษ และพระพุทฺธวจนะนั้น		จนทั้งหลายที่มีกำลังความเพียร
และกำลังปัญญาอ่อนเป็นคน		เล่าเรียนแล้ว ไม่พิจารณาถักระ
และบทพณฺธิชนะให้ถูกถ้วน		เหตุก็ถึงพระพุทฺธวจนะจึงเสื่อม
พิรุณไป		

ภาพที่ ๒.๑

คำอธิบายภาพ: ข้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือ พงษาวดาร
กรุงศรีอยุธยา ภาษามคร แล คำแปล หน้า ๑

๓. อนึ่งพระพุทธรูปนั้น ยังประดิษฐานมั่นคงอยู่ในประเทศ
ทั้ง ๕

๑. ประเทศของพระเจ้าแผ่นดินไทยคือสยาม
๒. มลฑลประเทศของพระเจ้าแผ่นดินมณฑลราช
๓. ประเทศเขมรราชคือกัมพูชา
๔. ประเทศรามัญราชคือหงสาวดี
๕. ประเทศพม่าคืออังวะพุกาม

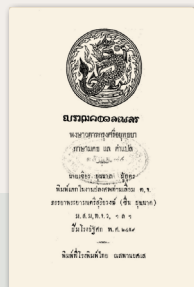
ในประเทศอื่นนั้นเสื่อมสูญไป บรรดาภรรษาทั้งหลายเหล่านั้น
นรชนที่ไม่รู้จักในพระพุทธรูปศาสนาก็มีมากขึ้น

ภาพที่ ๒.๒

คำอธิบายภาพ: ข้อความส่วนหนึ่ง
จากหนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคร
แล คำแปล หน้า ๒

ที่มา:

หนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคร แล คำแปล

• ลำดับการสืบทอดพุทธวจน

พุทธกาล

รัชกาลที่ ๑

รัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๕

รัชกาลที่ ๗

รัชกาลที่ ๙

๓) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๔

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ พระคาถาสรรเสริญ
พระธรรมวินัย พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ (ภาพที่ ๓.๑)
และปรากฏในหนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี
ในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒ (ภาพที่ ๓.๒ และภาพที่ ๓.๓)

นเมยฺยํ เต ยหิจฺฉาย
ธมฺมํ พาลา อเปสสา
พุทฺธนา มา ปเทสเน
สมพุทฺธวจนํ อิติ

สมเด็จฯ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานพระราชนิพนธ์
พุทธวจน ๒๐

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เจ้า
คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย
เป็นโอรสองค์โต ในพระบาทสมเด็จพระ
เบญจกิติฯ ได้จัดพิมพ์พระราชนิพนธ์
รวมในนามพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี
นเมยฺยํ เต ยหิจฺฉาย ธมฺมํ พาลา อเปสสา
พุทฺธนา มา ปเทสเน สมพุทฺธวจนํ อิติ
พระราชทานแก่ วัดสุทัศน์ฯ

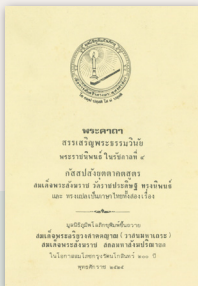
เจ้าคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย
เจ้าคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เจ้า
คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย
เป็นโอรสองค์โต ในพระบาทสมเด็จพระ
เบญจกิติฯ ได้จัดพิมพ์พระราชนิพนธ์
รวมในนามพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี
นเมยฺยํ เต ยหิจฺฉาย ธมฺมํ พาลา อเปสสา
พุทฺธนา มา ปเทสเน สมพุทฺธวจนํ อิติ
พระราชทานแก่ วัดสุทัศน์ฯ

ภาพที่ ๓.๑

คนพาลพวกอำมหิตหาชาติ เหลา
นั้นไซ้คนรักศีล ไม่เป็นคนมีศีล
เป็นที่รัก ก็จะไม่ฟังนอมธรรมไป
ตามปรารถนา ผันผายเยื้องย่าง
ธรรมไปตามปรารถนา เอาพระ
นามพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็น
บรมศาสดาของเรา ว่านี่คำ
พระพุทธเจ้า นี่พุทธวจน ดังนี้

แม้ถ้อยคำของเรามีโทษอยู่ ไม่
ควรเชื่อไม่ว่าเชื่อ ก็จะไม่ฟัง
เจรจาว่ากล่าวให้คนที่ฉลาด ๆ
กลับบาป เชื่อถือเอาว่าเป็น
ธรรมเป็นวินัย เป็นสัจตฤตสนา
เป็นพุทธวจน คำสั่งสอน ของ
พระพุทธเจ้า คำพระพุทธเจ้า
ตรัสเทศนาคงนี้ ๆ

ที่มา:

หนังสือ พระคาถาสรรเสริญพระธรรมวินัย พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๔
ทรงแปลเป็นภาษาไทยโดย สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ หน้า ๒๕

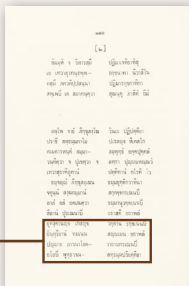
ธุดงค์กานฉจ เกสฉฉฉ
อินทรียาน ทมเนน
ปณณาย ภวานาโยค-
อโถปี **พุทธรวจน-**

วตุทาน รุกขเนนปี
สณณเมเนน ยถาพล
วายนกรณเนนปี
สทฐมมปรัยติยา

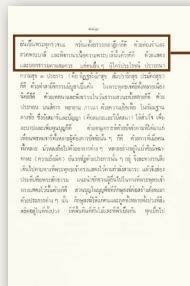

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๔

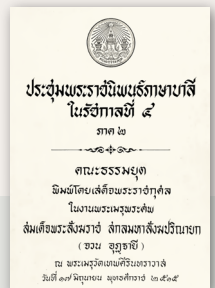
อันเป็นพระ**พุทธรวจนะ** พร้อมทั้งอรรถกถาฎีกาก็คือ ด้วยท่องจำและ
สวดพระบาลี และพิจารณาเนื้อความพระบาลีนั้นด้วยก็ด้วยแสดง
และบอกธรรมตามสมควร แก่คนอื่น ๆ ผู้ใคร่ประโยชน์ บรรดา

ภาพที่ ๓.๒

ภาพที่ ๓.๓

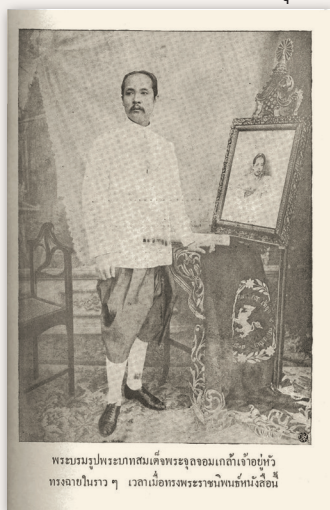

ที่มา:

หนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลีในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒
หน้า ๑๔๐ และหน้า ๑๔๓

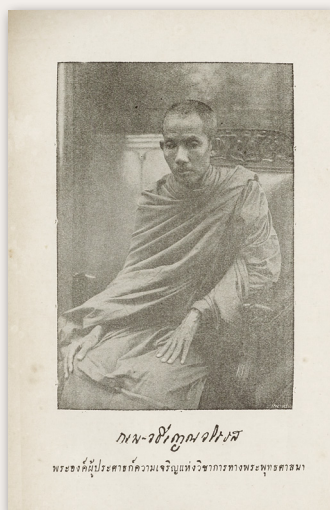
๔) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๕

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ พระราชวิจารณ์ เทียบ
ลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ (ภาพที่ ๔.๑),
ปรากฏในหนังสือ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมา กับ สมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ภาพที่ ๔.๒
และภาพที่ ๔.๓) และปรากฏในหนังสือ พระราชดำรัส
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่
พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓) จัดทำโดย มุลินีนิธมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดา (ภาพที่ ๔.๔)

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงฉายในแนว ๆ เวลาเมื่อทรงพระราชนิพนธ์หนังสือ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕

ภาพเขียนพระสงฆ์

พระสงฆ์ผู้ประศาสน์ความเจริญแห่งวิชาทางพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

จะเป็นก่อนถึงคายนาก็ ๓ ฤๅถึงคายนาก็ ๓ แล้วจำไม่ถนัด พวก
มหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันดีกลับ
ซึ่งพระเถระเจ้าแต่ก่อนได้ ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึง
นำมาตั้งส่อน แต่ในฝ่ายมหายานก็รู้งเรื่องขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งตั้งส่อน
กันแต่ครั้งยาวจากความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถระเจ้าซึ่งเป็น
อรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็น
พุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้า
ได้ตรัสรู้แล้ว ได้ตั้งส่อนไว้ในยถาคว โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้น
จนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้ตั้งส่อน

๔๑
ระทำสังคายนาที่ ๓ เมื่อครั้งก่อนถึงคายนาก็ ๓ ฤๅถึงคายนาก็ ๓ แล้วจำไม่ถนัด พวก
มหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันดีกลับ
ซึ่งพระเถระเจ้าแต่ก่อนได้ ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึง
นำมาตั้งส่อน แต่ในฝ่ายมหายานก็รู้งเรื่องขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งตั้งส่อน
กันแต่ครั้งยาวจากความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถระเจ้าซึ่งเป็น
อรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

จะเป็นก่อนถึงคายนาก็ ๓ ฤๅถึงคายนาก็ ๓ แล้วจำไม่ถนัด พวก
มหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันดีกลับ
ซึ่งพระเถระเจ้าแต่ก่อนได้ ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึง
นำมาตั้งส่อน แต่ในฝ่ายมหายานก็รู้งเรื่องขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งตั้งส่อน
กันแต่ครั้งยาวจากความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถระเจ้าซึ่งเป็น
อรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็น
พุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้า
ได้ตรัสรู้แล้ว ได้ตั้งส่อนไว้ในยถาคว โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้น
จนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้ตั้งส่อน
ไว้ในยถาควโดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้น

จะเป็นก่อนถึงคายนาก็ ๓ ฤๅถึงคายนาก็ ๓ แล้วจำไม่ถนัด พวก
มหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันดีกลับ
ซึ่งพระเถระเจ้าแต่ก่อนได้ ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึง
นำมาตั้งส่อน แต่ในฝ่ายมหายานก็รู้งเรื่องขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งตั้งส่อน
กันแต่ครั้งยาวจากความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถระเจ้าซึ่งเป็น
อรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ภาพที่ ๔.๑

ที่มา:

หนังสือ พระราชวิจารณ์ เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ หน้า ๑๔

พระราชวิจารณ์

เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจก

เนื่องในงานพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

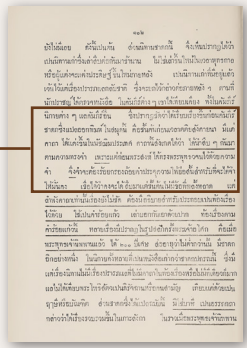
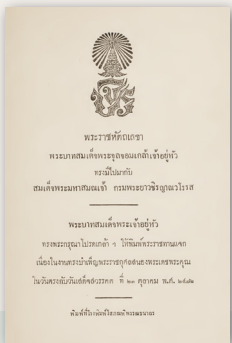
ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๔

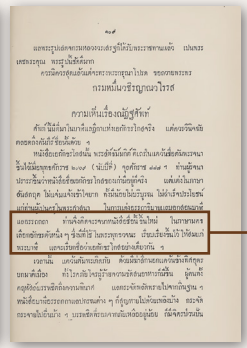
พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิทยพิมพ์

11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200

ภาพที่ ๔.๒

ภาพที่ ๔.๓

ที่มา:

หนังสือ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมากับ
 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๑๐๒ และ ๑๐๔

ในเวลาเมื่อข้าพเจ้าได้ไปในประเทศทั้งหลาย ก็ได้มีเหตุอันสมควรซึ่งจะนำมาแสดงให้พระเถรานุเถร
ทั้งปวง ผู้ประกอบด้วยความอุสสาห์ช่วยชำระพระไตรปิฎกลงพิมพ์เป็นเล่มสมุดไปแล้วนั้น เบนที่ยินดีว่าเมื่อข้าพเจ้า
ไปถึงประเทศใด ซึ่งได้รับพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นั้น รักษาไว้ในหอสมุดใหญ่ต่าง ๆ ย่อมมากว่าสรรพศรีคุณการ
ซึ่งเราทำได้ แลได้ตั้งสมุดไว้ในที่อันงดงามมั่นคงทั่วทุกแห่ง มีนักปราชญ์ทั้งหลายได้อุสหาเรียนรู้พระพุทธรูปพระธรรม
มาก กิตติศัพท์ความสรรพศรีคุณธรรมของพระพุทธเจ้าย่อมปรากฏฟุ้งไปในประเทศที่ไกลทั้งหลายมากขึ้นโดยลำดับ
ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่าชนทั้งหลายที่ถือศาสนาอื่นจะละศาสนาตนกลับมาถือพระพุทธศาสนา ดังชนบางพวกได้กล่าว
เหมือนจะให้เห็นว่าท่านที่จะเป็นเช่นนั้นได้บ้าง แต่ข้าพเจ้าสามารถที่จะกล่าวได้ว่าเมื่อพระพุทธรูปพระธรรมแพร่หลาย
มีผู้รู้ธรรมะที่แท้จริงย่อมสรรพศรีคุณยกย่องว่าพระพุทธศาสนาเป็นคำสั่งสอนอันดีมีธรรมะที่แท้จริง มีใช้ศาสนา
ที่เลวทราม แลบางพวกแสดงความปรารถนายินดีที่จะได้เห็นคัมภีร์พระอรธกถา ซึ่งเป็นเครื่องอุดหนุน
ความรู้ให้แจ่มแจ้งขึ้นอีก เพราะฉะนั้นการที่เราทำไม่เป็นการมีคุณแต่ในกรุงสยามประเทศเดียวเท่านั้น ย่อมทำให้
ผู้ที่ไม่ได้ถือพระพุทธศาสนา ทราบพระพุทธรูปพระธรรมแพร่หลายออกไปด้วย ควรจะเป็นที่ยินดีได้ประการหนึ่ง

ภาพที่ ๔.๔

ที่มา:

หนังสือ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๔ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๑)
จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ พิมพ์ครั้งที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๕๐ หน้า ๑๐๐

๕) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๗

พุทธวจนะ มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐ เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก โดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากิตติยากรวรลักษณกรมพระจันทบุรินฤนาถ (ภาพที่ ๕)

เล่ม ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐

ถ้าได้จัดตั้งทุนพระไตรปิฎกโดยประการที่กราบบังคมทูล
พระกรุณาฯ ประเทศสยามจักเป็นคลังพระธรรมของโลก
รักษาไว้ซึ่งพระพุทธวจนะสืบกาลหาที่สุดมิได้

ตามที่กราบบังคมทูลพระกรุณามานี้ ถ้าชอบด้วยกระแส
พระราชดำริ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชา
นุญาต นำรายงานนี้พิมพ์ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา
ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า กิตติยากร ขอเดชะ

ภาพที่ ๕

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐
เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก

- **ลำดับการสืบทอดพุทธวจน**

พุทธกาล

รัชกาลที่ ๑

รัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๕

รัชกาลที่ ๗

รัชกาลที่ ๙

๖) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๙

พุทธวจน มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ
วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสั่งคายนา
พระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก (ภาพที่ ๗)

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๓ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

โดยนัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ถวายพระพรมานี้ จึงทรงพระราชดำริว่า พระพุทธรูปอันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบดี ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖
เล่ม ๑๑๒ ตอนที่ ๑๖๑ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

[illegible]

พระโศภิตญาณ นามเจ้าโศภิตองค์พี่ต่างนาม ปราชญ์ว่านัก
ตัวเพี้ยตบะ ไขยบิณณ์ ผนัณคณียุคิ และพระโศภิตนุเบียงมาไกลไกล
ตามมา กษัตริย์เจ้าเมืองนั้นจึงตรัสเชิญเสด็จเข้ามาเสวยราชย์ได้ทรงชำระ
พระนครเป็นอันเรียบร้อย จึงมีโศภิตนุ และคณียุคิมาขึ้นทูลทูลถาม
จึงตรัสตอบว่า บิดาเจ้าพระโศภิตนุและคณียุคิ ครั้นเสวยราชย์แล้ว
นบถิรราชมาจับตัวเจ้าโศภิตนุและคณียุคิไป ทิ้งโศภิตนุไว้พระนคร
อยู่ป็นเดียวและโศภิตนุหาละแวกมาช่วยเจ้าโศภิตนุ จึงขอพระนครคืนจึงตรัสว่า
ราชบุณย์ เจ้าโศภิตนุ

[illegible]

ภาพที่ ๖

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖ เล่มที่ ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘
เรื่อง ประกาศตั้งคายนามพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก

ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอเห็นดูใคร
และใครถือว่าเธอเป็นผู้ที่เขาควรเชื่อฟัง

เขาจะเป็นมิตรก็ตาม อำมาตย์ก็ตาม
ญาติหรือสายโลหิตก็ตาม
ชนเหล่านั้น อันเธอพึง ชักชวนให้เข้าไปตั้งมั่น
ในความจริงอันประเสริฐสี่ประการ
ด้วยปัญญาอันรู้เฉพาะตามที่เป็นจริง.

ความจริงอันประเสริฐสี่ประการ อะไรเล่า ?

สี่ประการคือ
ความจริงอันประเสริฐคือทุกข์
ความจริงอันประเสริฐคือเหตุให้เกิดขึ้นแห่งทุกข์
ความจริงอันประเสริฐคือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์
ความจริงอันประเสริฐคือทางดำเนิน
ให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

สุภัททะ!

ในธรรมวินัยนี้แล มีอริยมรรคมีองค์ ๘...

ถ้าภิกษุทั้งหลายเหล่านี้ พึงอยู่โดยชอบไซ้
โลกก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์ทั้งหลาย.

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี

ใครก็ตาม จักต้องมีตนเป็นปะทีป มีตนเป็นสรณะ

ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ

มีธรรมเป็นปะทีป มีธรรมเป็นสรณะ

ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ.

อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในลิกขา

ภิกษุพวกนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศจนที่สุดแล.

-บาลี มห. ที. ๑๐/๑๗๕/๑๓๘. , -บาลี มหาวาร. ส. ๑๙/๒๑๗/๗๔๐.

...พวกเรอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไป

เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชน

เพื่อความเอ็นดูแก่โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล

เพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย

...จงแสดงธรรมให้ถึงดงามในเบื้องต้น

ดงามในท่ามกลาง ดงามในเบื้องปลาย

...ให้เป็นไปพร้อมทั้งอรรถะ พร้อมทั้งพยัญชนะ

ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง

**สัตว์ทั้งหลายที่เป็นพวกมีจุลีในดวงตาแต่เล็กน้อยก็มีอยู่
สัตว์พวกนี้ ย่อมเสื่อมจากคุณที่ควรได้ เพราะไม่ได้ฟังธรรม**

สัตว์ผู้รู้ทั่วถึงธรรม จักมีเป็นแน่... .

-บาลี มหา. วิ. ๔/๓๙/๓๒.

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธาณชนเป็นธรรมทาน ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้ ในการจะจัดทำหรือเผยแพร่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล ให้ขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรและปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด ติดต่อได้ที่ มูลนิธิพุทธโฆษาภรณ์ โทร. ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐ - ๙๔ คุณศรชา โทร. ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑ คุณอารีวรรณ โทร. ๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘

ติดตามการเผยแพร่ธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน โดยพระอาจารย์ดึกฤทธิ์ โสตถิผโล ได้ที่

www.watnapp.com | media.watnapahpong.org | www.buddhakos.org

Facebook : Buddhawajana Real | YouTube : Buddhawajana Real

Instagram : Buddhawajana Real | Facebook : coursesappaya

คลื่น ส.ว.พ. FM 91.0 MHz ทุกวันพระ ช่วงบ่าย

